

3

JAC. HERM. OBEREIDII

*Arbore - Felice - Helvetii Chymiatři Lindaugia-
Acroniani Academiae Scientiarum Electoralis
Boicæ Sodalis*

VNIVERSALIS
CONFORTATIVA

MEDENDI METHODVS

DISQVISITIO NOVA.

CAROLSRVHAE

EX OFFICIN. AVLIC. MACKLOTIANA.

M D C C L X V I I.

BACO VERVLAMIVS in Præf. ad Hist.
Nat. & Experiment.

Eti enim haud pauca, eaque ex præci-
pui sint absolvenda, tamen consilium
est, universum opus potius promove-
re in multis, quam perficere in paucis.

D E O
ET SALVTI GENERIS
HVMANI,

Quæ suprema Lex esto,

SACRVM!

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

DE
VNIVERSALI MEDENDI
METHODO
CONFORTATIVA
DISQVISITIO NOVA.

PROOEMIUM.

Quamvis prægnautes ob rationes
merito videatur impossibilis
Medicina universalis hoc in orbe sub-
lunari, quippe contrariis maxime cor-

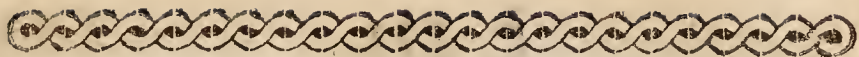
ruptionibus obnoxio, non eadem tamen videtur esse ratio Methodi mendi morbidis nostris corporibus. Quemadmodum enim universa morborum internorum copia, quorum curandorum ratio nobis ob oculis heic versabitur, quibusdam in generalibus læsionis animalis proprietatibus convenit, sic & scopus quidam generalis omnibus iis curandis præfixus esse, intentio generalis ad hunc scopum collimare, & via hanc exsequendi intentionem æque communis observari ac inveniri poterit. Nonne hæc utilissima? Qua de re cum ad praxin feliciorē constantioremque facientes propiusve accedentes reperisse

risse mihi visus sum notiones aliquas,
 operæ duxi pretium, tentare post
 alios, longe eruditiores licet, exiguas
 meas vires in eruenda magis hac no-
 bilissima materia, ad amplius adhuc
 excitandos magnorum in arte salutarium
 virorum conatus eminentes pro illu-
 strando principali isto medicinæ capi-
 te, perfectiusque firmando ac circum-
 scribendo magno Clinices cardine,
 difficultatibus non minus quam obscu-
 ritatibus haud paucis nec parvis adhuc
 obseffo. Ipsum docebit tentamen, a
 re gravitatis non minus quam utilita-
 tis insignis haudquaquam abesse novi-
 tatem inexhaustam ad emolumenta al-
 licientem haud postrema arctius profe-

quenda. Quæ ipsa dudum fane animo
 observantia, non illæte utique nec
 parum experta, me maxime permove-
 runt, ut literis consignare deligerem
 quædam exstantiora semitæ illorum
 vestigia, quæ clariori & ampliori for-
 tasse luce excitata bonum derivent in
 posteros publicum. DEUS benignissi-
 mus annuat, quemadmodum fini, sic
 adspirantibus ad illum conatibus hu-
 manis.

DISQVISITIO.

§. I.

Inquirentibus nobis in Methodum medendi universalem, ad patefaciendam ejus ex fundamentis naturalibus indolem ac exinde possibilitatem ipsiusmet actualitatemque adstruendam, primo loco quid sanitas causæque ejus, quid morbus, quæ causæ morborum sint internorum, dispiciendum videtur, quod jam brevibus, & simpliciori modo, qui claram ac popularem fere, quantum fieri poterit, facilitatem afferat, attingere tentemus.

§. II.

Quid est, quæso, sanitas, nisi integritas & alacritas virium corporis ad functiones suas omnes facile perficiendas? Robur alacere, sine defectu, sine molestia impedi-

§. III.

Nonne hoc ex contrario clarissimum?
 Quid, sensu manifesto, morbus omnis nisi
 debilitas quædam vel molestia vel utraque
 functiones lædens corporis?

§. IV.

Tolle dolentem molestiam istam, redde
 vires, redde alacritatem corpori integram,
 jam mera redit sanitas. Hæc populus omnis
 experitur, sentit, videt.

§. V.

Undenam sanitas hæc? Nonne ex libero
 penitus, vegeto, æqualique humorum per
 omnia corporis vasa circulo? Salvo enim
 hocce integra perstat sanitas. Læso lædi-
 tur, restituto redit protinus ea ipsa.

§. VI.

Sed unde hic circulus integer & vegetus?
 Permovent hunc æqualiter, sustentantque
 vires

vires solidorum, canalium præcipue omnium elasticae; vis igitur contractilis & expansilis solidorum, vivido in actu & ubivis libero posita progenerat vibrans ac perpetuat hunc circulum.

§. VII.

Vis hæc motrix humorum, cum hosce ipsos semper expedita propellit per canales, eo ipso præcavet, quo minus ullis in vasis adhærescat, quid parietibus eorum, quominus hac adhæfione stasis ulla progignatur, quæ sensim vasa obstruat, circulumque fluidorum per ea vel molestet impedimentis vel sufflaminet tandem penitus.

§. VIII.

Vis eadem vasorum ubique convenienter elastica resistit omni nimiae fluidorum accumulationi, imo vero resistentia ubique pari prævenit influxum nimium omnem, opponens sic nisui cuicunque inordinato pariter

ter ac quieti obstaculum universale sufficiens,
& ut ita dicam, plusquam æquilibrans.

§. IX.

Nonne heic firmum repertum est, perfectumque & universale sanitatis fundamentum? Robur nimirum solidorum omnium sufficiens & vegeta ubivis motione perpetuo activum ordinatumque? Num manifestius reperire datur ac pæne intueri summum sanitatis cardinem? Solidorum quippe robur, contractione præprimis vasorum activum, partium vasis immeantium collisionem producit mutuam, intestinam, perenniter incitantem, vividum eo ipso simul solidorum tam inter se quam cum fluidis affrictum, affrictus hic calorem per omnia continuo diffusum, calor expansivus rarefactionem mixtorum inclusorum, rarefactio fluiditatem, hæc facilitatem circulationis liberam per omne corpus, circulatio libere ubique promota valido solidorum elatere

ve-

vegetum floridumque sanitatis statum. Quid igitur restat? num non subsistemus hoc in fundamento tam claro, tam firmo, tam congruo?

§. X.

Videri quidem ultimum satis commode potest, ut etiam multis haud minus ac nobis propria inductis meditatione accidit. Sed heic non permittunt subsistere perspicaciores, non finit profundior natura ipsa ulterius se prodens genuina luce. Quousque nobis licet dilucida ejus elicere responsa, non desinamus quærere. Undenam igitur robur illud solidorum omnium elasticum? unde perpetuus roboris illius vigor, omnia concitans, circumagens, sustentans? undenam solida ipsa? nonne ex fluidis oriuntur, viresque ac motus naturales accipiunt omnes?

§. XI.

§. XI.

Oriri ex fluidis solida per cohæfionem, condensationem, concretionem particularum perfectæ fluiditati minus aptarum, terrarum scilicet, salinarum & viscidarum, quæ secum implicant aliquas fluidiores aqueas, aëreas, æthereas, edocet primigenius materiæ universæ status fluidus, qui ad solidum tendit per gelascentiam & inviscationem, ceu status medios inter fluidum & solidum. Ipsum corpus humanum ex femine, fluido viscoso, ortum habet suum, & primo mollissimum est, fluiditati fere propius quam soliditati. Et solidæ corporis humani partes, uti ex fluidis primo crescunt, ita ex iis omne suum assumunt tam augmentum quam nutrimentum per secretionem & appositiones a circulo humorum perennes.

§. XII.

§. XII.

Jam unde ortum, augmentum, nutrimentum nanciscuntur semper solida, manifestum est, inde etiam eadem vires adipisci & sustentare suas omnes, vigoremque virium perenniter activum. Sine perpetua enim restauratione per fluida nutritiva vires solidorum labascunt, pereunt, sine influxu fluidorum perenni languent sane, torpent, inertia sepultus latet vitalis vigor vel emoritur penitus. A vigore vero liquorum fortia nascuntur solida, a debilitate debilia.

§. XIII.

Vitalem ipsum solidorum motum perpetuum quid, quæso, excitat nisi perenniter laceffens humorum influxus? quid adeo in motibus voluntariis movet proxime solida nisi irruens in musculos fluidum nerveum?

§. XIV.

§. XIV.

Mutatio solidorum nonnisi motu mediante contingit. Motus solidorum ex vigore ipsorum vel elastico vel irritabili nativo facilis nonnisi per impulsum excitantium fluidorum ad actum venit apertum. Unde igitur mutatio intestina solidorum omnis nisi a fluidis varie commoventibus, penetrantibus, sese infinuantibus? Unde tum constitutionis omnis solidorum modificatio nisi a fluidorum qualitate per motum applicata vel communicata? longe magis ut plurimum quam a quantitate sola.

§. XV.

Cum motus solidorum continuus a motu fluidorum perenni excitatur, hic solidorum motus a fluidis excitatus fluida rursus semper promovet. Nonne vero ad hanc actionem fluidorum ac solidorum in se invicem mutuam pro servando priorum circulo iusto debet

debet adesse etiam concinna penitus priorum qualitas & iusta quantitas ex secretionē, ubicunque opus, recta? Omnino sane, & tanto quidem magis, quanto certius a decenti quantitate & præcipue qualitate & secretionē humorum efficitur & conservatur iustus & expeditus in solidis vigor, cum formentur & nutriantur utique semper ex fluidis secretis solida. Iusta ergo quantitas, qualitas, elaboratio, secretio, distributio & applicatio fluidorum primitivum ac præcipuum cum motu eorum libero intestino & progressivo fundamentum existit sanitatis physico - mechanicum, a quo solidorum omnium bona constitutio, robur alacre, motus proprius continuus, tonicus, vitalis, ceu columen sanitatis proxime consequens & sustentans exoritur.

§. XVI.

Num. nihil amplius jam requiritur quam solidorum integrorum a fluidis, fluidorum

B

suffi-

sufficientium & sanorum a solidis hisce reciproca illa commotio vel impulsio, ad circulum perennem servandum, ad corpus humanum vegetum sanumque sistendum? Sed periret brevi motio hæc reciproca interna, sine respiratione, nutritione, superfluum & noxiorum excretionem, motu & quiete corporis totius alternante, secundum proportionem virium.

§. XVII.

Pone jam corpus humanum integrum nutrirî necessariis, excernere excernenda, exterius moveri & quiescere prout convenit, gaudere motu solidorum & fluidorum interno reciproco cum respiratione ipsum sustinente; siquidem nihil amplius requiritur ad corpus humanum vivum sistendum & servandum, sane corpus humanum potest subsistere vivum & omnino vegetum sine anima!

§. XVIII.

§. XVIII.

Sed cur non, corpore existente vegeto prorsus & sano, anima autem ex. gr. per extasin lætitiæ summam subito evolante ad astra, cur non, inquam, corpus hoc restat vivum & sanum?

§. XIX.

In corpore utique heic nulla existit causa mutationis illius repente horribilis, quam appellant mortem. Nam usque ad momentum illud, quo anima percipitur summe commoveri a subita lætitia impotenti penitus, nihil animadvertitur non vegetum & sanum plane in corpore. Si corpus sine anima posset persistere vivum & sanum, certe hoc in casu deberet.

§. XX.

Itaque sine anima vitales motus in corpore perdurare sponte sua neutiquam possunt.

Certe igitur præsentia animæ necessaria ad vitam corporis, certe conferre debet prorsus necessarium quid anima præfens ad motus vitales in corpore inchoandos & sustentandos, quicquid demum sit, quod actionem animantem seu vivificantem nuncupare convenit.

§. XXI.

Cum igitur sine anima animante corpus humanum neutiquam valet persistere, nequaquam istud mera est machina per se subsistens. Et quis tandem nutriret meram istam machinam? quis motu exerceret externo, æque fere necessario? quod enim mächina per se inanimis se ipsam nutrire, se ipsam motibus laboriosis vel & lusoriis iisque quam maxime variis & arbitrariis exercere possit, quis non hoc ineptissimis adnumeret figmentis aëreis? In morte quidem corpus humanum fit mera machina, ast quam primum fit, corruiit per se omnimode
in

in chaos putridum & pulverem inanem.
Ecce Automaton!

§. XXII.

Corpus humanum vivum cum non sit nec esse possit mera machina per se subsistens, est revera organon animæ vivificantis illud & arbitrarie moventis, nutrimentis id ipsum & cura integrum servantis circumspecta. Num forte corpus non est vivum, quia ipsi adest anima? sed adest corpori anima, quia ipsum est vivum? quis non hoc videt absolum? corpus mortuum est iners, sine activitate structuræ. Anima igitur, corpori juncta, est principium, & unicum, & sufficiens, activitatis corporis structi vivæ, ac eo ipso istud non merum est Automaton, sed necessario & naturaliter Organon illius Principii activitatem largientis vitalem.

§. XXIII.

Et ipsam ad sanitatem corporis quid non Mentis confert regimen cordatum? Nam tranquillitas, alacritas & magnanimitas animi quantæ est præstantiæ, quam ample vivaciterque expertæ, ad sanitatem tam recuperandam, quam firmam conservandam, imo proferendam in longævitatem usque ferenam? — Sed conservatio sanitatis per debitum etiam corporis regimen maxime imperio mentis rationalis subjacere apparet. Nonne nutritionis motus, mensura, tempus, nonne munitio contra injurias aëris, noxas sensuum, violentias alias periculosas, nonne justa excretionum cura, nonne exercitia motoria cum modo & tempore quietis sumendæ, quamplurimum directionem rationalem mentis liberæ præsentissimæ & exigunt & sequuntur? Ergo & sine rationali in corpus regimine nulla unquam sanitas diuturna, nec multum firma ea sine mentis ipsius sanitate quadam ad minimum me-

mediocri, cujus harmonicus valde in corpus influxus est plurimum ac præcipue affectuosus, ut vividissime manifesta loquitur experientia.

§. XXIV.

Videmus jam repertum in animæ fanitate, tranquilla scilicet, alacri & magnanima vel ad minimum non nimis turbulenta pusillanimique mente, columnen fanitatis corporis pneumaticum, vel omnino ethicum, eximie prorsus adjutorium. Nec minus resectum habemus ejusdem columnen æterum principale pneumatico-physicum, rationalem nimirum curam corporis seu Hygienem naturalem exercitam, quæ variis maxime motibus voluntariis recte adhibitis in actum venit.

§. XXV.

Motus voluntarios exsequitur anima per impulsione[m] auctam fluidi nervei, in quod proxime agit vis motrix animæ agilissima.

§. XXVI.

Sed & alios motus in corpore efficit anima, in quibus sese manifestius illi produnt, qui pathematum animi fortiorum consecutaria sunt inseparabilia, voluntati liberæ non parentia, corpus vero graviter afficientia. Quales affectus animi extravagantes præcipue sunt ira, terror, mœror, gaudium nimium. Horum igitur affectuum motus necessario consequentes in corpore nuncupari apte satis possunt *motus pathetici*, ab anima per commotionem fluidi nervei graviter affectivam concitati.

§. XXVII.

§. XXVII.

Ordinatio & moderatio affectuum animi cum tantum ad sanitatem conferat, quantum inordinatio & exorbitantia illorum ad læsionem corporis, utique effectus sanitatis mentis, quamvis placidior & longe minus sensibilis, non minus vere ab actione animæ rectæ dimanabit; itaque a vi mentis tranquilla, alacri, magnanima conservatur indubie & promovetur motus fluidi nervei ordinatus, placidus, liber, vegetus, actiones corporis naturales sustentans & animales facilitans. Exercet hoc modo mens sana in corpus ipsa hac sua sanitate, sese quasi communicante, actus confortantes & jucunde facilitantes motum illum fluidorum sanitati inservientem corporis.

§. XXVIII.

Et cum superius evictum sit, motus vitales in corpore subsistere non posse sine ani-

ma præſente vivificante, licet nulla percipiamus attentione, nos producere motus vitales, haud minus tamen firmum inde eſt, actionem animæ vivificam in corpus noſtrum perpetuo neceſſarioque influere per æquam & naturaliter ſuavem promotionem indefinentem ſecretionis liberæ fluidi nervei & liberi ejus influxus in organa vitalia.

§. XXIX.

Uti anima communicat corpori motus varios neceſſarios ac voluntarios, per fluidum nerveum commotum, ſic corpus per objectorum ſenſibilium impreſſiones mediante fluido nerveo propagatas communicat animo ſenſationes externas, eaſve excitat. Senſatio excitata commovet animam ad exſerendum protinus in corpore motum vividum. Et quia hic motus immediate ſequitur manifeſteque ſenſationem, hæc ipſa conſideratur ceu proxima motus in corpore humano cauſa.

§. XXX.

§. XXX.

Motus igitur fanitati infervientes, quatenus à sensatione dependent, à tali debent pendere sensatione, quæ motuum justum, liberum facilem promoveat progressum. Ad hunc finem ordinarie sensatio nulla faciet nisi vegeta & grata, proportionate ad vires & sensibilitatem corporis. Evidens enim est, languidam, nimiam, vel molestam sensationem huc sane non facere. Atque ita sensatio ordinarie sufficienter vegeta, moderata, lenis & grata, ceu proxima motus fluidorum vegeti, liberi, facilis, æqui causa, merito constituenda venit inter principia fanitatis præcipua ceu physico - pneumaticum satis universale, si non & primigenium.

§. XXXI.

Ut talis status ordinarius sensationis sufficienter vegetæ & gratæ, continuo, quantum

tum fieri potest, obtineatur, satis bene Hygiēnes naturalis efficit exercitium rationale in corpore integro, disponens id ipsum semper ad hunc finem, solertia naturali quadam diætetica, quam inspirat ingens omnibus constansque desiderium se bene habendi.

§. XXXII.

Cum fluidum nerveum sit instrumentum animæ proximum ac primarium, tam ad sensationes a corpore recipiendas, quam ad motus suos ipsi communicandos; motus hujus eximii prorsus fluidi cum qualitate & quantitate ejusdem decenti ordinatus inter causas corporeas omnes faciet maxime ad vegetum pariter ac jucundum animæ cum corpore commercium, quod sanitatem, ut vidimus, tam egregie stabilit. Num. vero dubium forte esse magnum potest, fluidum hoc indolis esse variæ in variis corporis constitutionibus & temperamentis, imo & secundum

cundum varia animorum ingenia confuetosque non minus varios agendi modos? quamvis generaliter fit mobilitatis perniciosissimæ, & fere lucis instar, subtilissime suam exferat elasticitatem.

§. XXXIII.

Age, attendamus solummodo ad temperamenta vulgariter nota. Melancholicis certe, naturæ torpidæ & ut plurimum robustæ sensibilitas ac vividitas valde parva, tarda fere anxia. Nonne hoc a minus subtili, minus mobili, graviori fluido nerveo? Phlegmaticos, languidos ac imbecilles natura sua, sensibilitas vividitasque tardissima, debilissima vix animat. His sane haudquam inesse poterit fluidum nerveum nimis mobile, fugax, satis expeditæ subtilitatis & validitatis aut puræ ac vividæ claritatis. Sed qualis contra ea vigor se exferit fluidi nervei in cholericis? quanta facilitas & jucunditas sensuum & motuum in sanguineis?

Num

Num forte amplius ambigemus multum de diversissima fere fluidi nervei indole in infinita hominum diversitate? Infantes ac femellæ teneriores summam sensibilitatem cum pari ferme debilitate monstrare solent. Quid inde facilius concludendum, quam quod nimis mobile, abundans, at parum oppido validum, in iis dominetur fluidum nerveum? Notum est generaliter, ætates plerumque relationem habere ad temperamenta valde propinquam, puerilem nempe ad phlegmaticum, juvenilem ad sanguineum, virilem ad cholericum, senilem denique ad melancholicum. Nonne igitur & in variis ætatibus varia fluidi nervei, ut reliquorum, constitutio? Non minus adeo, quam in diverso sexu, ubi notatur ut plurimum in feminino vel levitas sanguineæ temperiei vel debilitas phlegmatica, ut in virili magis ardor cholericus vel gravitas melancholica.

§. XXXIV.

Quis inde amplius dubitabit, varia corporis constitutione ac mutatione præcipue in morbis gravioribus, variari qualitatem fluidi nervei? Sed quod etiam ab actione mentis varietur indoles ejusdem, minus forte videtur evidens. Verum attende, quæso, ad cholericum mœrore profundo diuturnoque prægravatum. Activitatis loco vivacissimæ restat actionum languor & torpor omnium, vigori maximo successit prostratio virium universalium. Hoc num potuisset fieri sine maxima fluidi nervei alteratione ab actione mentis continua gravique? Vel si eadem mansisset prorsus indoles fluidi hujusce, quæ impedimenta, quæso, extraneâ ad inertiam magnam id tandem deducunt tam graviter, invincibili quasi pondere ac obice adversus vividitatem & fortitudinem suam summam semper in hoc igneo temperamento? Corpus non est mutatum ante mœrorem, floridum optime
vige-

vigebat, anima sola id mutavit in ærore solo. Et in quid proxime agit primoque tota nisi in fluidum nerveum?

§. XXXV.

Evidens igitur, ab animæ activitate pendere non minus certe, si non magis, quam a constitutione ac mutatione corporis, fluidum illud nostrum subtilissimum. Sed & quantum a corpore pendere debeat varie disposito, luculentum facit fundamentaliter origo hujus fluidi. Hanc nimirum ex sanguine sumit, sanguis vero ex nutrimentis & vivendi universa ratione qualitates suas recipit, actione solidorum attemperatas.

§. XXXVI.

Jam quantæ sanguinis sese exferunt diversitates & hinc inde mutationes in mortalibus? Cum insuper sanguis sit fluidum cunctorum in nobis quasi centrale, unde reliqua fluida & solida omnia vel oriuntur
vel

vel nutriuntur, consideremus paululum illius constitutionem, & quia continet simul omnia quasi feminaliter in sese, conspiciemus hic universam fluidorum nostrorum qualitatem.

§. XXXVII.

Momentum præcipuum qualitatis fluidorum nostrorum consistit partim in proportionem principiorum fluidi cujusque constitutorum inter se invicem, partim vero in eorundem mixtione, quæ vel laxa est vel arcta vel mediocris.

§. XXXVIII.

Fluidorum humanorum principia sunt vel particulæ æthereæ vel aëreæ vel sulphureæ, vel salinæ, vel aqueæ, vel terreæ, proportionem combinationis diversissima. Posteriores quatuor sunt ad sensum notabiliores. De principio autem æthereo ac sulphureo ante omnia necesse & utile duco, ut discrimen grave hic expromam.

C

§. XXXIX.

§. XXXIX.

Obtinere nunc inter doctos tantum non omnes videtur opinio, principium sulphureum esse idem plane cum principio æthereo lucido & igneo, materiaque electrica. Idem secundum eos est causa materialis præcipua tam cohæſionis, nutritionis, coloris, quam odoris atque ita volatilitatis, calorisque ignescentis, flammæ tandem lucisque ipsius, fluiditatis inter omnes summæ ac mobilitatis liberrimæ, velocissimæ. Idem dictum principium censeatur consistere sese palpabilius ceu terram sulphuream in mineralibus, ceu oleum, gummi-resinam, camphoram, in vegetabilibus, ceu materiam præcipuam pinguedinis & viscositatis omnis in animalibus.

§. XL.

Attendamus jam paulisper, materiam præcipuam pinguedinis, gelatinæ, mucī,
olei,

olei, refinæ, gummi, terræ sulphuræ, argillaceæ, figillandæ, talcosæ esse materiam universaliter pinguem vel viscidam. Nonne hoc manifestissimum est? En sensibus ipsis obvium, fatis verificansque se principium materiale cohæsionis & nutritionis! Atque illud, per quod maxime cohæsionem actuat & nutritionem hocce principium, nonne est visciditas ipsa & pinguedo? Nihil igitur illi magis peculiare, nihil essentialius quam visciditas? Est ergo principium viscidum? A præcipua qualitate accipiat fervetque hoc nomen.

§. XLI.

Visciditas est vis, qua particulæ fluidi valde cohærent inter se. Fluidum unum viscidius semper est altero. Quo vero minus cohærendi inter se vim particulæ habent fluidæ, eo sunt fluidiores, eo sunt magis sphæricæ. Fluidissima igitur omnium materia particulas habebit perfecte sphæri-

cas & erit omnium minime viscida. Ignis & lucis particulæ habent exercentque vim cohærendi inter se infinite parvam, sunt ergo fluidissimæ, rotundissimæ, sunt minime omnium viscidæ. Quod minime viscidum est, liberrime & facillime, vivacissime & celerrime est mobile. Quod maxime est viscidum, plurimum est iners ad motum per se ipsum, difficulter satis, lente, debiliterque moventur ex indole propria nativæque particulæ ipsius. Est medium quid inter solida & fluida viscidum, semi-solidum ac semi-fluidum, ad soliditatem pariter ac fluiditatem per magis solida aut liquida deducibile.

§. XLII.

Principium terreum & salinum sunt principia soliditatis, aqueum, aëreum, & æthereum sunt principia fluiditatis, inter hæc medium est & vinculum principium naturale visciditatis, sulphureum, & extrema

trema duo, terra soliditatis maximæ, æther vero fluiditatis summæ principium. Haud inconcinnus fane ordo elementaris!

§. XLIII.

Nonne id, quod ordinarie, quod constanter est maxime viscidum, ab eo, quod constanter est minime viscidum, maximeque fluidum, debet omnino discerni, & natura sua plurimum discrepare? Quid vero viscidum per se, atque ita maxime viscidum est, si tale non est principium illud sulphureum seu pingue? Et quid maxime omnium fluidum, fluidum per se, ac omnium minime viscidum est, si non hoc est lucis ignisque materia? Jam vero materia maxime viscida & minime viscida, num una erit eademque? Nonne hoc contradictorium?

§. XLIV.

Principium viscidæ cohæfionis, connexionis glutinosæ, num erit idem odoris,

volatilitatis, fluiditatis halituosæ principium? Materia ramosæ extensilitatis & plicatilitatis, flexuosa omnimode, implicativa, involutiva, tenax essetne eadem materia rotundissima, expansiva, evolutiva, penetrantissima? Principium actuosum motus vehementissimi, ignei, eritne idem materia lenta, & per sese difficulter mobilis, ex se fere iners? Et res minimæ cohæsionis, maxime fluida, hæccine tenacis cohæsionis omnis principium erit? Nonne nimia ista & palpabilis pæne diversitas, imo vero contrarietas evidens principiorum?

§. XLV.

Quod vero principium viscidum sit habitaculum, & quidem proprium & unicum, materiæ calorificæ vel igneæ, quod sit ductile, expansile, in motum igneum fusibile, exhalabile, in tenuissimas solubile particulas, id quidem plane concedo. Sed aliud est tamen expansile, aliud expansivum ipsum,

ipsum, aliud fusibile, aliud fluidificum, aliud exhalabile, aliud volatilifans & ex se ipso maxime fugitivum, ac, ut ita dicam, irrequietæ seu indefinientis actuositatis, subtilia exhalabilia semper exagitantis ac protrudentis in auras, ex corporibus phlogistis scilicet, odoriferis omnibus, perenniter actuosæ scatentibus calorifica vel ignea materia. Principium nempe viscidum eo ipso, quod est habitaculum facile evolubile, expansile, fusibile, ac solubile tenerri-
mæ ac copiosissimæ materiæ igneæ, pabulum est flammæ igneæ aptissimum, unde & dictum est phlogiston seu inflammabile, quo quippe non denotatur phlogizon seu flammificum. Capitalis tamen est observatio, quæ perdocet, non omne viscidum esse phlogiston, ut in se plane ostendunt Mucilago, Gummi purum, Argilla & magna ex parte saponæ, Gelatinæ, Casei. Prorsus igitur necesse est, ut accedat aliquid intime ac sufficienter viscido, quo id reddatur

phlogiston. Quid accedet autem sic qualificans nisi Aether igneus ipse?

§. XLVI.

Dignissimæ est gravitatis diversitas illa detecta principii visceri & ætherei, viam parans pronam ad eruendam clarius & universalius existentiam indolemque veram & imprimis momentosam principii illius, quod in regno minerali perspicaciores statuunt vocantque Mercuriale vel arsenicale, fusionem elargiens, volatilifansque, & in regno vegetabili vaporosum seu halituosum, spirituose fermentificum, quod ipsum vero in animali actus monstrat exhilarantes, inebriantes, narcoticos, expansive suffocantes, & orgastico-putrefactivos, celerrime & effusissime relaxantes dissolventesque in volatilitatem vaporosam. Hoc principium expansive fluidificum, summe rarefaciens & volatilifans, activitatis, ubi non nimis impeditur, per se perpetuæ ac elasticissimæ,

an

an idem sit cum æthere calorifico, ut vero simile, & citra magnum errorem admitti posse videtur, disquirendum ulterius aliis relinquo. Sufficit hic, parum nimis observatam, ingentem ejus differentiam essentialem a principio viscido, rationibus manifestis annotasse pro utilitate in posterum ampliori exinde ingeniis ad publica commoda perspicacibus haurienda. Nonne ergo & tale principium æthereum, in nobis actu calorificum, a viscido erit diversissimum, cum adsit expansive subtilifans, fluidificum, volatilis seu halituosum, elasticitatis perpetuo activæ, in actione sua ordinata eademque blanda qualitatis suæ debitæ constitutum, præsens se exferit præcipue in sanguine nostro, cum principia reliqua mixtionis ejus perpetuo sufficienter rarefaciat, eaque in motum intestinum ac progressivum secum agilime volvat ac effundat, ac denique, quantum per se suavissima sua halituosa expansione in animæ sedem agit, naturaliter animum ferenet ac

leniter exhilaret, eoque ipso eminenter plane sanitatem mentis & corporis promoveat.

§. XLVII.

Cum in cerebri subtilissimis canaliculis a sanguine eximie rarefacto fluida fecernantur subtilissima, inter quæ summum gradum obtinet fluidum nerveum, valde verisimile est, principii ante memorati calorifici copiam tenuissime halituosam ibi ex sanguine sese agilime evolvere. Et cum aliunde constet, a principii copia ignei sensibilibiter aggregata materiam lucis longe subtiliorem excitari & propelli ad motum vividiorum, simile forte quid in cerebro fieri non plane videtur incongruum, per evolutum nimirum ibi maxime principium calorificum, in sanguine satis igneum, excitari & hinc propelli in nervos originantes fluidum subtilissimum, elemento lucis æthereo analogum momentanea sua celeritate & elasticitate initu suo & reditu per ner-

nervos fulguris instar ad animam & ab anima, quæ sic immediate non nisi in omnium subtilissimis agilisque materiis, ignea vel calorifica & lucida, versari videtur omnino. Ceterum quod secundum varie constituta corpora materiæ lucis & ignis varie modificentur, haud obscurum est. Quicquid sit, ex recenti detectione præstantissima motus fibrillaris perpetui palpitatorii a Cl. D. Rogerio Monspeliensi facta, ac imprimis ex inventa ab eodem moderatione seu temperatione ordinaria motus musculosi per fluidum nerveum, patet hoc ipsum esse blandissimum movens, quamquam celerissimum, adeoque ad luminosi naturam ætheris propius reliquis accedens.

§. XLVIII.

Cum principium nostrum calorificum humores maxime rarefaciat, leves reddat, eorumque motum facillimum & penitus alacrem efficiat, insuper miti sua & libera expansione

panfione in cerebro animum jucunde afficiat, lenem, ferenam & alacrem conciliando hilaritatem, nihil fane manifestius est, quam quod temperamentum fanguineum dictum præ cæteris eo maxime abundet principio, facillima & alacri cum gaudeat circulatione fluidorum levium, animoque ut plurimum læto hoc temperamentum. Oppositum huic quasi e diametro melancholicum quantitate vel minima vel maxime saltem impedita & involuta ætheris expansivi, fluidifici, volatilifantis, donatum esse patet. In phlegmatico porro facile videre est, vim vividam calorifici istius ætheris aquositate plurima debilitari, immerfamque in ipsa fere extingui. Adversum maxime phlegmatico hominem cholericum e contrario animat vividissime principium illud actuosum, acredini salini elementi præcipue & fortissime unitum, hinc vere & proprie istheic igneum totum.

§. XLIX.

Nam vis ætherea expansive fluidifica non fit ignea per auctam solum quantitatem motionemque suam evolutoriam, quum per istam quidem augmentationem evadat solummodo extreme relaxans & debilitans. Etenim in narcoticis principium illud expansivum æthereum est prædominantissimum vi vaporosa maxime effusa, narcotica autem soporem, torporem, lethargum, paralyfin, apoplexiam inducunt nimia portione exhibita nimisque commota; halitus quoque pure narcotici, nullo adventitio vapore salino remixti, ita eloquente teste Cl. Cartheusero in Fund. Mat. med. sect. de narcoticis, acredine prorsus destituuntur, & insensibiliter organa sensoria ingrediuntur, salini, urinosi autem, aut completi oleosi non item, priores enim, sub introitu suo per nares, acedinis, posteriores lenissimi ardoris sensum imprimunt, quæ detectio eximie gravis & pulchra Cl. Viri utilissimam

liffimam fefe hic præbet. Olea nimirum completa ætherea habent notorie falem fibi intime immixtum, & præter falem constant ex phlogisto viscido, principio expansivo fluidifico volatilifante, aqua & terra; sed nec terra nec aqua nec viscidum nec elementum fluidificum per se ullum ardorem imprimunt, quando nempe unum quodque horum quatuor entium vel solitarium existit vel maxime prædominatur, uti de fluidifico ceu insipido specimen dat Becherus in *Phyf. subterr.* L. I. S. II. C. IV. n. 6. nec unquam etiam illa quatuor sola puriora quocunque modo commixta ardorem sensumve urentem exhibent; salina materia exclusa aut hac longe parcissima præfente aut maxime involuta; de aëris & lucis materia non est necesse idem per se patens dicere, atque etiam si sal ipsum purius primigenium quacunque misceas proportionem cum pinguissimo viscido mero crudo, reliquisque elementis, absente fere vel

minime

minime prædominante principio mero fluidifico expansivo, nunquam ardoris sensus ab hisce exhibetur mixtis, a sale puriori autem non nisi acredo sine calore: Nihil ergo prorsus restat ad ardorem, sensumve urentem, proprie igneum, efficiendum & imprimendum, quam merum principium simplicius æthereum, expansivo-fluidificum cum solo principio salino acri intime unitum. Sic exploratum plane & firmissimum est, vim ætheream expansive fluidificam, non nisi a sola vi salina puriori intime immixta fieri ardentem, urentem, vere igneam, vi tamen ætherea aliquantum prædominante & extraversa; in alcalibus enim volatilibus salinum principium extraversum & aliquantum prædominans efficit, ut ardor nec sit tam sensibilis nec tam efficax quam in aromatibus, oleis æthereis, & spiritibus ardentibus vinosis, camphorisque; vis ignea itaque est certissime vis æthereo-salina, haud quaquam sola ætherea. Hæc enim

enim solitaria simpliciter & lenissime calorifica, ut supra memoratum, per solam relaxationem expansivam est rarefaciens dissolvensque, non autem per acredinem ullam; vis ignea autem rarefacit & dissolvit per relaxationem & acredinem simul, per expansionem & discissionem, agentes unitis viribus alternis. Acredo nimirum principii salini aculeis suis summe stimulantibus & intime attractivis constringendo vellicandoque perurget vividius violentiusque vim puram ætheris tenuissimi calorifici mobilissime concitabilem, quæ inde fit ad expansionem & resolutionem vehementissima, & ratione acriter vibratorix istius intimæ vehementiæ fortissima, penetrans omnia validissime referansque; sic ignea facta vis expansiva ætherea qualitatem exferit fervidam, orgasmicam, effrenam, fervore convulsivo dissolventem & dissipantem, nempe nimia præsens quantitate & motus licentia. Adjiciamus hic novas quasdam quæstiones

physi-

phycis resolvendas ad ampliora inde lumina elicienda: Annon olea ætherea sunt viscida flexilissima? Et flexilissimorum aliquorum proprietas corporum est irritabilitas? Annon principium salinum generaliter est irritans, acidum fortissimum autem maxime? Nonne contrahunt se vehementer olea ætherea in refinam, affuso acido minerali graviori? Nonne ad effervescentiam usque hæc contractio vivida insurgit? Contractio hæc nonne ab irritante acidi acredine, ad constrictionem promptam & perfectam urgente? Nonne igitur irritabilitas in oleis æthereis, in viscidis æthereo-salinis? Nonne ista ipsa sunt ad inflammabilitatem promptissima, ab acido nitri protinus in flammam concitanda? Nonne sic generatio ignis pendet ab irritabilitate? Et irritabilitas elementaris a principio æthereo & viscido junctis? Quis hæc cogitasset? Sed amplissimum plura & experiundi & cogitandi campum circa prima rerum principia

D

vobis

vobis apertum hic paucissimis relinquo verbis.

§. L.

Hæc igneæ materiæ dilucidatio fundamentalis clariorem qualitatis principalis temperamenti cholericæ præstat ideam, uti & infervire potest intimiori morborum acutorum cognitioni æque ac medicaminum calidorum ac acidorum. Ignea vero materia, quamvis ad vehementissimos maxime motus prona, aqua tamen & acido sufficienter in humano corpore temperata, præstantissime ipsa fortitudine sua infervit sanitati validæ inprimis constituendæ servandæque molestiisque plurimis magno superandis vigore ac difficulter fatigabili; & cum vere ignea materia in motu vivido constituta excitet valide impellatque vim ætheris lucidi, hinc fluidum nerveum fortius ac penetrantius in cholericis, unde iis prompta facilitas judicii acris & actiones voluntariæ fortissimæ.

§. LI.

§. LI.

Elementi aërei proportio solet in corpore nostro sequi proportionem visceri & aquæ crudioris, cum sit amice interjectum ut plurimum viscido & aquæ in omni, quo utimur, victu, hospitans manifestius in iis animalibus corporibus, quæ magis sunt participia visceri & aquæ crudioris, qualia sunt melancholica & phlegmatica. Inhabitat vero etiam subtiliatus valde ac subinde tenuissime per ætherem expansivum abundantem divisus aër corpora temperamenti sanguinei, spongiosa quippe & levia, ac tenuis compressior multo in corporibus latet cholerici. Id quod æther in subtilioribus præstat partibus, hoc vere expedit aër in crassioribus, ministerio apte secundante rarefactivæ suæ expansionis, æque ac gravitate sua premente ac impellente, ubi densatus coarctatusque est, cujus tum etiam elasticitas calore humano eximie augetur, & ad summum evehitur forti particularum

ignearum actione: Maxime vero activo ejus auxilio perficiuntur respiratio & concoctio.

§. LII.

Principium viscidum five sulphureum omnia reliqua elementa sibi habet intexta, imo communis eorum quasi matrix est, ac pro varia & multiplici illorum cum ipso adepta complicatione formas multiplices, qualitatis mire admodum variantis, assumit, quare & in corporibus nostris habitu & agendi modo variat multum fane diverso.

§. LIII.

Triples tamen in universum classis viscidorum corporis nostri denotanda venit, oleosa, gelatinosa, & mucosa. Sanguis hæc tria simul continet genera, oleosum in cruore suo rubro, in sero autem suo gelatinosum & mucosum. Blandus hinc & subsalsus liquor est sanguis sanus, cujus blandities plurimum cruori oleoso adscribenda,

benda, permodica autem falsedo illa fero ipsius sapidiori. Ex oleoso cruore proveniunt bilis, cerumen, sebum, oleum subcutaneum, pinguedo, medulla. Et oleofitas ista cruoris ex butyracea chyli pinguedine. Ex sanguinis vel feri potius parte gelatinosa liquor lymphaticus omnis, cavitationum cerebri, pericardii. pleuræ, peritonæi, capsularum renalium, tunicæ vaginalis, intestinalis, gastricus, articulorum, amnii denique, uterique. Mucosa feri sanguinei portio præbet diffusum œsophago mucum, canalique intestinorum continuo, ut & trachææ, receptaculis canalibusque urinariis, genitalium cavitatibus, quibus semen demum exhibet.

§. LIV.

Attingamus breviter naturam oleositatis in lacte, cruore, bile, ac deinde gelatinositatis & mucositatis constitutionem. Lactis pars oleosa cremorem format, ac inde com-

pressius sistit butyrum, frigore densabile in coagulum pinguedinis animalis æmulum, & constat ex viscido ad fluiditatem flexilissimo, quod tale fit in habitatione sufficienti principii ætherei fluidifici, cum subtili principio salino acido, multa cincto aqua & pauca terra, eoque teneriori per mixtionem solutivi acidi subtilioris. Viscidum tenue disponitur hac mistura per acidum ac terreum tenerum ad fubeundum facilius coagulum, ubi ab aqueo & fluidifico magis deferitur aut privatur principio, atque ex adverso, ubi hæc ambo magis vel augentur vel in actione adjuvantur, ruit ad fluiditatem. Hinc tam cum fluidis aptum volvi & rapi in circulum, quam coalescere cum solidis atque ita, in pinguedinem versum, nutrire. Sed ipsa adeo in fluiditate, quæ lymphæ affusæ pariter ac fero lacteo comitanti debetur. Viscidum chyli oleosum, currenti commistum calidiori sanguini, fit inde densius agitatione & compressione intestina globulorum suorum inter se
invi-

invicem. Hinc protinus fit cruor gravior & indolis chylo calidioris, cum condensatione ista tam particulæ terreæ cum salinis gravitantes haud parum aggregentur unianturque quam ab his ipsis restrictæ magis sphæraulæ æthereæ principii expansivi fluidifici aut calorifici ad vibrationem incitentur vivaciorem, calore expansivo sensibilem, qui globulos viscidi oleosi in cruorem densatos efficit vivide fluidissimos. In cruore seu oleo chyli densato & in fluorem vividum actō plurima se expandit vis blandissima principii ætherei fluidifici, five calorifici simplicioris; in oleoso sanguine scaturigo caloris vitalis suavis partium corporis omnium. Sed bilis nostræ natura acrior viscidum magis igneum exhibet, ex sanguine insigniter ad putrescentiam fere alcalescente & saponaceo venæ portæ progenitum, hinc acri volatili lixivo sale, oleoque penetrantiori & fervidiori plenarie activum, vividitatis sane, ubi proruit immoderatus irritata, multum sanguine ardentioris, ve-

hementiusque cum acri æstu dolorifici & convulsivi, quod igneam ejus naturam satis superque patentem ostendit. Potentissimum est in corpore vivo ignea ista sua oleositate menstruum dissolvens & transmutans nutrientorum, concoctione stomachi in pul-
tem mucosam emollitorum, fons hinc vivus fomentumque vigoris chyli, sanguinis, reliquorum humorum, ipsorumque inde solidorum.

§. LV.

Gelatinæ animalis mixtio enascitur ex insigni terræ tenerioris copia, intime sale subtili ammoniacali penetrata, lenissimo inviscata oleo unguinoso, & aquæ vi blande commiscente contemperata. Terra tenera & viscidum æqualiter hic videntur sese amplecti ad firmissimum suppeditandum temperatissimumque cum involuto sale mediovolatili gluten solidescens penitus pro partibus corporis solidis omnibus, exhalante

te per calorem vel exclusa per compressio-
nem aqua superflua. Qua vero eget, ubi
liquida adhuc debet esse vis gelatinæ, di-
lutiorve albuminosa lympa, temperans
maxime ac mitigans omnia, quæ vel sunt
fervidiora, vel acriora, vel rigidiora. Sum-
ma vero gelatinæ necessitas est & utilitas
ad glaten illud vividum suppeditandum,
quod omnium fibrarum muscularium præ-
stat irritabilitatem, motibus vitalibus &
naturalibus sustentandis voluntariisque ex-
sequendis principaliter instrumentalem, in-
ingens humani generis emolumentum ab
illustri de Haller inventam explanatamque;
neque enim minoris est gravitatis inventa
irritabilitas animalis, quam circulatio san-
guinis inventa, imo cum ab illa hæc de-
pendeat, & difficilior inventu causa fit
quam effectus, evidenter illa graviore se
commendat amplitudine atque utilitate.

§. LVI.

Mucositas denique viscidum nobis omnium maxime aqueum ostendit, frigidum & fixum. Nam paucum admodum distenditur viscidum in aqueas partes copiosissimas, complectentes etiam in sese teneram aliquantum terram leni & subtili acido nexam. Exhalata aqua viscidum terreo - salinum non gluten format gelatinosum, sed crustas modo ficas. Mucus iuxta præsens qualitate & copia nimiam cohibet sensibilitatem & irritabilitatem, acredinem involvendo lenit, ardorem temperat, damnum ab affricatione præcavet, corruptionem ab externo aëre admissio imminentem avertit. Nullum viscidum, præter hoc & gummipurum, apparet minus continere caloris seu principii calorigici, & materiæ igneæ minus esse receptivum. Purius ideo potest aestimari seu genuine magis elementari accedens indoli quam reliquæ viscidorum species, cum sic satis simpliciter sit viscidum. Quod ubi ob-

tinet,

tinet, eo patet magis, viscidum non esse materiam ipsam caloris, ignis, lucis, electricam, sed potius esse ens frigidum per se & obscurum, & mobilitate per se lentum, fixumque in igne, & implicativum, totum adeo connexivum, haudquaquam sane evolutivum, imo fere potius aphlogiston quam phlogiston.

§. LVII.

Jam viscidi elementi quod habitum attinet ad temperamenta, patebit facile, sanguineum abundare viscido oleoso leviori, ætheris expansivi simplicioris magis pleno, cholericum igneo magis, bilioso valde cruore, melancholicum porro gelatina imprimis tenacissima cum cruore maxime gravi, terrestri, fusco, phlegmaticum denique obrui mucofo.

§. LVIII.

§. LVIII.

Salinum quidem principium in corpore animali, minime videtur adesse explicitum. Generaliter tamen sanguini sal marinum & ammoniacale constat inesse, quod in ferro maxime latet gelatinoso. Interea secundum varietatem temperamentorum mediam suam sal illud vel magis vel minus perdit naturam, sic ut in cholero magis ad alcaliscentem vergat indolem volatilem, in melancholico magis ad alcaliscentem fixam terream seu calcaream, terreo - gelatinosam, vel subinde cum viscido graviori potius tartaream, in sanguineo magis ad acidulam subtiliter volatilem, in phlegmatico magis ad frigidam acidam crudioram, volatilitate minus gaudentem.

§. LIX.

Aqueum vero elementum, satis manifestum in corpore nostro, iuxta quantitatem & fluiditatem inesse sanguineo apparet, in cholero
lerico

lerico adeo usque fluidum & tenue, ut plurimum facile exhalet, in melancholico salibus terrestribus viscidoque tenaciori gravatum, in phlegmatico frigidum, lentum, & diffusum maxime.

§. LX.

Terra demum, soliditatis omnis cum sale & glutine ficciori fundamentum, imo & roboris, quippe a densiori soliditate firmitas existit robusta. Non item gravitatis communicativum est maxime principium, quanquam videatur multis ob densitatem id esse. Hæc enim qualitas gravifica sali potius primigenio, acido fortissimo, tribuenda venit, cum, quo plus acidi fixioris materia quædam contineat, tanto sit gravior, sicut e liquoribus ponderosis constat omnibus, atque ex solidis exemplo esse sulphur, succinum, vitra mineralia & metallica possunt, resinæque & salia acida in vegetabilibus; ita ut elementum salinum acidum primige-

migenium aperte sit verissima materia gravifica, maxime centripeta. Ob rectilinearem enim formam rigidam parallelis se sibi invicem exactissimis aptare & jungere possunt particulæ ejus, hinc fieri densissimæ & gravissimæ. Elementum tamen terreum præ reliquis sua densitate hanc salis gravitatem augere, facile potest admitti. Densæ enim insigniter sunt elementares particulæ terreæ, cum nec poros ullos directos luci pervios præbeant, neque etiam incurvos ad absorbendum lumen, quare purum id rejiciunt albidæ. Sed cum penitus inodoræ, insipidæ, insolubiles per se sint, nullius hinc aciei vel rigiditatis nec flexilitatis, & cum nullo plane modo per se igne reduci ad fluorem se patiantur, & ficcissimæ fixæque per se maneant, patet quod æque parum rotundæ sint quam acutæ, ergo figura iis irregularis obtusangula restat adscribenda. Tales vero particulæ sese inter se per semetipsas prorsus nequeunt exacte
jun-

jungere, nec densum formare unquam totum, sed molle pulverulentum semper, adeoque pondus non facient sine additamento alieno arctius consolidante. Sola igitur siccitas fixa, densa, pulverea Terræ elementaris sine gravitate & rigiditate principii salini & glutine connectente visceri basin soliditatis non facit, ad quam conformandam etiam aquæ, volatili igne orbatæ, vel constricto per acidum fixum æthere imprægnatæ, consistentia glacialis vel quasi gelatinosa & crystallina haud parum confert, cum spærulæ aqueæ per se jam sint firmissimæ duritie. Ipse fluidus aër, solidis sese insinuans flexiliter particulis, cum viscido aquam terramque compingit, quod omnis monstrat solutio bullas emittens. Sed & æther expansivus fluidificus mediante ut plurimum viscido tenerrimo sulphureo terræ se sociat, & cum principio acri salino certe ad subtilitatem mixtionis intimioris atque ita minus dissolubilis activitatemque solidi

solidi elasticam vel irritabilem facit plurimum. Sic jam progeniem primitive mixtarum partiri terrarum secundum majus hic vel illic reliquorum elementorum condominium possumus, in terram nempe salinam, crystallinam seu vitrescibilem, pinguem seu sulphuream & gelatinosam, mercurialem etiam subtilissimam seu aëri ac ætheri fluidifico cum viscido vel sale coaptatam.

§. LXI.

Variam tam salinam quam pinguem reperiri terram in corpore nostro, perspicere datum fatis est. At annotemus insigniora pauca de crystallina seu vitrescibili, & mercuriali, quarum utraque cum pingui alias producit metalleitatem. Terra crystallina seu arenosa moleculas sistit naturaliter vitreo-terreas compactas. Undenam vitrea consistentia & indoles? Si simplicissima est crystallinæ terræ progenies, non nisi ex pellucidis ac durissimis per se aquei ele-

elementi particulis cum terræ elementaris
 atomis ficcis mediante subtili acido gravi-
 fico intime infixis constabit. Sed magis
 composita est vitrorum natura. Uti ex ani-
 mali gelatina indurescente fiunt ossa & cor-
 nua denique durissima, sic omnino videtur
 ex minerali glutine, succineæ naturæ, ad
 tenacitatem summam per acidum fixissimum
 cum compacta aqua concentrato magis ma-
 gisque, enasci materia vitrea. Nam quod
 lapides vitrescentes ex glutinoso plurimum
 magmate consent, observatio tam nativita-
 tis quam resolutionis illorum sagacissimos
 dudum docuit. Quod autem gluten hoc
 universale sit indolis succineæ, indicium
 sumatur ex materia, quæ communis est
 succino, vitris, crySTALLIS, gemmis illu-
 stribus, materia nimirum electrica origina-
 li, mixta ex acido plurimo gravissimo cum
 phlogisto & arsenicali terra arcte stipato,
 quod mixtum igneo-elasticum in sulphure
 & succino sese exhibet solidum, durum,
 E grave,

grave, in vitris durissimum, & inprimis ponderosum cum pelluciditate apparet aquea. Quo tenacius autem & gravius viscidum, eo plus acidi constringentis fixantisque continet. Et viscida sic tenacitas ad duritatem usque gravissimam compacta plurima ab acido fixissimo & stringentissimo, viscida indurante, dependet. Monstrat hoc Kunkelii memorabile experimentum, quo ex oleo vitrioli concentrato & oleo terebinthinæ puro non fixa solum & dura gravisque obtinetur refina, mineralis æmula glutinis, sed remanentia quoque densitatis fabulosæ, dispositionis vitreæ. Quod etiam sulphur ipsum, indolis proxime ad succinum accedentis, vitream in se gerat dispositionem, apertum præbet documentum egregium Stahlianum, dum non minus, quam fusione arenæ cum alcali, sulphure fuso cum sale alcalino, vitrum subnascitur, expandente hic alcalico sale vi sua ignea viscidum terreum & aquam, constrictas
 acidi

acidi matrices, in fluorem vitreum. Imo phosphorus fusus per se jam in vitrum abit. In phosphoro ergo, sulphure, succino, bitumine, resinis latet graviter gluten vitrificum plurimum. Id quod summe extinuatum, & aqueo-terreas intime firmiterque contexens particulas, præstat vitrescentem terram & lapidem igne fusilem, basin metallorum primam, gravissimam, electricam. Quod tamen & citra ignis violentiam in regno vegetabili terra emergat vitrescibilis, Kunkelius est expertus in putrefactione aceti bene moderata, ubi terrea, limosa, pulverulenta apparens feculenta secessio in subtilissime solidam, densam, firmam transit compactionem, quippe materia ista subsidente in sabulum durum aggregata. Calculi, sabulosi nonnunquam, in animalibus concreti corporibus, idem de regno testantur animali.

§. LXII.

Terra quidem mercurialis quiddam, at perpaucum, in ipsa latere materia vitrea omni, vitrorum fortiter attritorum odor alliaceus, sulphureo-arsenicalis, phosphoricus utique prodit. Paucum vero nimis id esse, metalleitatis perfectæ in ipsis vitris metallicis defectus indicat, qui tollitur protinus insinuata sufficienter terra mercuriali. Fit istud in fluore vitrorum metallicorum additione sufficientis substantiæ pinguis, cui quidem semper copia terræ mercurialis est injuncta. Sed quid tandem hæc ipsa? Pinguem viscidamve substantiam asseruimus per se esse principium materiale cohæsionis, nutritionis, coloris, & quoad metalla nobis est etiam ductilitatis eorum ac malleabilitatis ex parte principium. Terram mercurialem dicimus fusibilitatis ipsorum & volatilisationis præcipuam materialem causam. Sed fusibilitas viscido ex parte etiam in commixtione minerali competere

tere potest, passive tamen, nequaquam active seu modo per se fluidifico, quod posterius mercuriali præprimis five æthereo datur principio. Hoc principium diximus esse expansivo-fluidifico-volatilifans. Istud quidem in animali & vegetabili regno non potest non esse fermentationis & putrefactionis principium magnum. In posteriori est proprie odoriferum, halituosum, vaporosum, fumans, inebrians, soporiferum, stupefactivum. Latet præprimis in Narcoticis, deinde & in balsamicis, in sale communi & salibus oleosis volatilibus tam alcalicis quam acidulis, & concentratum insigniter in croco, opio, asa foetida, & inter animalis regni subjecta in castoreo, moscho, zibetho, oleoque animali Dippeliano, ac inter mineralia in ambra, arsenico, mercurio vivo, Saturno. Cum adeo concentratum insit rebus tam solidis, ut opio, ambrae, arsenico, intime terreis immixtum existat particulis, volatilissimis per hoc

ipsum principium halituosum factis, adeoque summe attenuatis. Cujus rei documentum attentione haud levi dignum occurrit in sola adeo tritura Saturni & Saturninorum frequenti, quæ effluviis invisibilibus tractu temporis manus & reliquum corpus languore ac stupore induit subinde prope paralytico; effluvia illa non alia quam subtilissima terrea, quippe metallica, esse possunt, quorum mercurialis relaxantissima nimis active patet qualitas. Terra hæc mercurialis metallifica, impertiens metallis maximam mollis ductilitatis & malleabilitatis partem cum fusibilitate & volatilitate, ut hospitet etiam in ipso corpore humano necesse est, cum ferri haud plane contemnenda reperiatur copia in cruore calcinato, quod tamen metallum minimam inter omnia terræ mercurialis quantitatem, maximam terræ vitrescibilis refractariæ continet. Quod hæc terra mercurialis haud proprie pondus largiatur metallis, ut multis

tis visum fuit, sed potius levitatem aliquam, elucescit satis ex ingravescentia metallorum vitrificatorum, quorum pondus, vitrificatione acquisitum, reductione per terram phlogisto - mercurialem ad statum metallicum rursus perit. Regeretur Mercurius vivus? Quid autem hic ipse esse potest nisi pura gravissima omnium terra vitrescibilis metallica, principio nostro expansivo - fluidifico - volatilifante summe subtili divisione penetrata, maxime ingravidata, & fluidissima eo ipso facta volatilisque plane? Percute principia rerum omnia, an aptius quid invenire queas pro ejus & affectionum suarum explicatione? Est scilicet terra vitreo-Mercurialis, non simplex vel sulphureo-Mercurialis ut universalior nostra. Sed cum in pingui corpore quocunque Mercurialis æque ac inflammabilis adsit terra, & pinguedinis cujusque pars combustibilis non sit phlogista nisi per injunctam sibi sufficienter materiam igneam sive æthereo - salinam;

pars altera non combustibilis, sed fumans,
 exhalans, aëreæ volatilitatis & expansibili-
 tatis, elasticitatis penetrantissime rarefacti-
 væ, fluidificæ, habebit sibi innatum magis
 Mercuriale principium purius, seu æthe-
 reum simplicius, his posterioribus qualita-
 tibus aptissimum exferendis. Celebratissima
 cum sit pars pinguitudinis seu visciditatis
 ignifera, phlogista, colorans, restabit alte-
 ra pars, vaporosa, halituosa, ignem præ-
 dominio extinguens, sulphur fumans, asbe-
 stum, opacans, purioris principii Mercu-
 rialis habitatio, facile momentosioris adhuc
 considerationis, ulterius perquirenda soler-
 tibus naturæ scrutatoribus, quibus ansam
 ad ampliora suppeditare parumper fert ani-
 mus per annotata hæc quantulacunque.
 Pingue igniferum magis residit in concre-
 tis camphoratis, oleis æthereis, naphtis,
 bituminibus, resinis, sulphureis proprie di-
 ctis. An fumigerum viscidum occupat ma-
 gis pinguedines & oleositates crassius un-
 gui-

guinosas, maxime aqueo-terreas, ut gelatinas, albumina, gummata, mucagines, succos dulces inspissatos, saponas, fuligines? omnino videtur. Sed plerumque in eodem viscido & combustilitas adest & vaporositas vel fumifera halituositas, rarius separata existente alterutra. Quod quidem delicatiorem reddet inquisitionem distinctam vinculi & vehiculi viscidum proximi ac singulariter proprii terræ Mercurialis agilitatē, fermenti omnium universalis. Videtur vero essentia vaporifera Mercurialis etiam sine omni usquam perceptibili viscido vel pingui vinculo aut vehiculo præsentem sese sistere potentissime & clarissime in oleo vitrioli coagulato, seu destillatione sine aqua præposita condensato in glaciei vel lamellarum vel granulorum forma, fumante assidue. Sic in hoc ipso frigidissimo sale Mercurialis terræ, acerrime concitata ad motum fumificum perpetuum sine ullo igne. Acidum nitri concentratum, phlo-

gisto subtili magis imbutum, sua cum oleis æthereis inflammatione, & acidum falis communis fumans arsenicali sua indole satis evincunt, ipsis principium æthereum seu Mercuriale fluidifico-volatilifans inesse, cui fumatio eorum continua tribuenda. Hinc autem nonne iterum elucescere incipit illa in principio potissimum æthereo, adjunctoque tenuissimo viscido, §. XLVIII. indagata irritabilitas? ut prius inprimis merito principium elementare primitivum irritabilitatis omnis mineralis, vegetabilis, animalis venire queat salutandum, cum viscido elemento, vel & cum terra salina primigenium constituens mixtum irritabile. Elementaris enim datur irritabilitas in atomis contractilibus mollibus, qui expansiles simul, vel expansivi, ut in æthereo & viscido elemento, medioque inter hæc aëreo, flexilibus valde omnibus vario, ut videtur, gradu modoque. Eruenda ulterius hæc & quantum fieri potest prosequenda per omnia
natu-

naturæ regna irritabilitas universalis non medicinæ solum, sed & præsertim parti ferre potiori chymixæ physicæque novam induere faciem valebit, vivam animosamque jucunda soliditate ac augefcente familiari proficuoque splendore, ignis instar electrici se propagante.

§. LXIII.

In sanguinis nostri cruore ponderoso, cujus densissima pars ad terream inclinatur glutinositatem, particulæ terreæ gravissimæ erunt vitrescibiles, testante id potissimum Martiali terra in calce cruoris inventa, promittente idem origine vitreæ soliditatis et gravissimo glutine terraqueo, quod ad compactionem igne fusibilem ac diaphaneitatem aqueam dispositum est. Sic in cruore gluten habitat magis minerale electricæ indolis, uti in fero gluten animale gelatinosum, irritabile. Gravissimæ vero eædemque densissimæ sanguinis particulæ ad fortio-

tiorem una cum oleo ignifero maxime faciunt circulationem, & robustiorum sunt origines solidorum. Nimium deficientes autem illas æque ac nimium coacervatas patet nocere, priori casu per laxitatem nimiam, posteriori per stricturam injustiorem stases spissitudinis producendo & obstructions. Ex adverbo subtilem terram Mercurialem, halituose volatilifantem, in sero habitare sat convenit aqueo-gelatinoso, ad perspirabilitatem superflui perpetuo disponendo, promovendo, exagitando, id quod haud difficulter agnoscitur exinde, quod semper exhalet vaporis instar non cruor, sed serum lymphaticusque liquor, exfudet etiam aliquando, pro fanitate vel conservanda vel restituenda, effectu manifeste naturali actuosius perenniter principii fluidifici, halituosius, vaporosius, quod, ut in prioribus fuit notatum, per se simplicius in viscido aqueo magis quam igneo domicilium habere amat aptumque est, & sic maritatum firmiter

miter neſtitur terreo elemento ad perpetuam ſubſiſtentiam, maxime quippe adhæret leviffima ſubſtantia ſolidis graviffimis.

§. LXIV.

Quæ jam terrarum ſit varietas diverſis in temperamentis, facienda mentio. Terræ Mercurialis igitur plurimum tam in ſero quam cruore ſanguineorum erit, in poſteriori modicum terræ pinguis igniferæ, terræ vitreſcibilis gravioris parum, terræ alcalinæ & tartareæ ſeu acidæ ſatis bona temperatura, ubi tamen ſalina indoles tam alcalina quam acida plus volatilitatis habet quam fixitatis, & poſterior fere magis quam prior, & frequentius adſit in ſanis illis ob moderatum æqualemque ſatis calorem ipſorum ſanguini familiarem. In choleriſis plurima dominabitur terra pinguis ignifera cum alcalina volatili, vitreſcibilis & mercurialis aderit circiter ſufficiens, minimum verò aderit tartareæ. Melancholica
cor-

corpora occupabit terra copiosa vitrescibilis & alcalina fixa gelatinosa, modicum tartareæ & igniferæ pinguioris, parum volatilis alcalicæ & mercurialis. Phlegmaticis abundans inerit terra tartareo-aquosa, & modica viscido-mercurialis mucilagine merfa, parca vitrescibilis, ignifera, & alcalica quævis ferofiori suo in sanguine.

§. LXV.

In solido tandem corpore universo sensibilitas, irritabilitas, elasticitas quoad temperamenta notandæ. Sensibilitas, irritabilitas, elasticitas, maximæ, vividissimæ nempe & validissimæ in cholericis, minimæ vero, torpidissimæ & debilissimæ in phlegmaticis, in melancholicis porro minimum sensibilitatis cum irritabilitate & elasticitate robusta, sed torpida, ac in sanguineis denique sensibilitas plurima cum irritabilitate & elasticitate vivida quidem modice, sed minus robusta, laxiori scilicet facile

facile lassabili. De irritabilitate notandum hic solummodo, quod nimia laxitas vel expansio æque fere minuat irritabilitatem quam nimia rigiditas vel strictura. In consistentia irritabilis gelatinæ plus propendente ad laxitatem quam ad rigiditatem, vivida quidem esse potest vis irritabilis, sed debilis simul. Atque in consistentia gelatinæ illius inclinante ad rigiditatem vis irritabilis est robusta quidem, fortitudinis nempe magnæ durabilis, sed quo plus graviori accedit rigiditati, tanto minor velocitas facilitasque seu vividitas esse in irritabilitate potest, id quod ad clarius percipiendum sensum priorum monere sufficit.

§. LXVI.

Neutiquam plurimum difficultatis, credo, habet, videre, quod tam a priori plures indicatis sint possibiles principiorum & qualitatum in fluidis & solidis corporis humani proportionibus insignes & capitales,

tem-

temperamenta constituentes, quam quod a posteriori in infinita varietate constitutionum corporis naturalium haud nimis raro reperiuntur tales, quæ vel minus commode vel nulla plane ratione ad unum ex quatuor illis vulgo dictis temperamentis revocari queant. Cum quodvis horum quatuor communius occurrentium prædominium fere nimium alicujus principii qualitativæ in fluidis ac solidis pro fundamento habeat, propè justius inde quodcunque ipsorum nuncuparetur intemperies sive intemperamentum. Ipsa illa præ reliquis longe magis spectata, dilecta, celebrata vulgo temperamenta, sanguineum & cholericum, frequentius & facilius multo reliquis in morbos incidere varios, nec leves eos, observantur, fortasse ob excessus magis familiares gravesque intemperantiæ moralis & physicæ, ubi ex adverso exosa illa despectaque temperamenta, melancholicum & phlegmaticum, tranquillo plerumque, durabili

rabili ac securo fatis fruantur vitæ sanæ decursu. Sic nempe illud, quod vulgo vitiosum in constitutione naturali putant appellantque, si nutritioni nec obstat sufficienti, nec motus turbat vitales, nec functiones animales, illud, inquam, certe adeo in corpore vel maxime phlegmatico aut melancholico vitium verum non est, quamquam tale sit fortasse respectu alio, sanguinei vel cholericæ in statu. Unumquodque potius sic dictum temperamentum, si modo vera accedit temperantia & moderatio hominis integri, peculiari sua ratione sanitati utique infervit constituendæ servandæque fatis bene, teste experientia sobria. Causa hujus rei est primaria, quod fluida uniuscujusque temperamenti solidis ejusdem maxime congruant naturaliter, ad vigorem functionum proportionatum præstandum, ac status talis jussu harmonicus fluidorum & solidorum creet sanitatem ipsam conservetque facillime. Quapropter & tractatio ad-

versa temperamento cuique tantum non semper infesta reperitur. Unum tamen præ altero sanitatem magis stabilit robustam ac diuturnam, & longævorum temperamenta certe bona & solidissima debent esse, quæ sane observationem mererentur solertiorum penetrantiorumque, ubi facultas datur hæc talia inspiciendi propius, uti & illa hominum animi & ingenii præ cæteris insigniter majoris & sedatioris simul, spectacula quidem non nimis utique ordinaria, sed præ aliis universis facile utilissima, imprimis quoniam apud posteriores homines, quantum valeat in corpus animæ imperium præstans, nequaquam adeo parum nec tam raro quam inter reliquos spectare datur mortales. Voluminis sane majoris opus esset, indagando perambulare, quoad ejus fieri potest, omnem varietatis possibilis temperamentorum ambitum; verumtamen unum alterumve extantius, ne nihil plane dixisse videamur, adumbratum quodammodo adjiciamus.

§. LXVII.

§. LXVII.

Corpus vegetum, ubi omnia sunt mediocria, tam robur elasticum quam irritabilitas, hæc ultima vero simul valde exacta & delicata, ut æque moderate ac subtiliter omnia continuo procedant, hoc, nisi me fallunt omnia, indigitat temperamentum nec sanguineum, quia deest præcellens sensualitas, laxitas & levitas, nec cholericum, quia non dominatur vividitas omnium acris & præclare robusta, nec melancholicum, quia sensus & robur torpida non prægravantur terra, nec phlegmaticum, quippe longe fatis absente inertia aquea universa. Ergo sane peculiare prorsus est hoc temperamentum, tam vere temperatum; sed quia, ut evidens est, & experientia docet, non multum negotii facit medicis, nec magnum culinæ fert incrementum, nec turbat politicos, nec concitat lassatve theologos, ideo forsan oculos univerforum istorum eruditorum fugit, vel saltem haud eximia figere in

se valet attentione. Talia vere non nisi spectatori patent omnium valde pythagorice muto, impartialissimo, sapere simpliciter & liberrime naturam sequi audenti. Sed quid nominis genuino hoc temperamento imponemus? Pulchrum omnino meretur, quia longe magis quam cuncta quatuor illa vulgaria videtur ad rem optimam, ad sapientiam practicam sanam, esse compositum & commodissimum, propria quippe & plane familiaris ipsi moderatio animi, ingenii, iudicii cum integritate, solertia, fortitudine modesta, perspicaciaque naturaliter sana, directe, placide, ac delicate recta & bona sufficientia tutaque feligenti, voluntate facile modicis & paucioribus contenta. Hocce mediocritatis firmæ, vere aureæ, temperamentum, cum optime rebus publicis conveniat conservandis, nonne merito republicanum bene audiret? vel, ut distinctius paulo notetur, cum ad veram vivendi rationem Socraticam aptitudine, facilitate, in-

inclinatione feratur proxima, nonne optime, quæso, Socraticum? Sed multis forte jam nauseam movet medicis aliisque insulsum hoc pro iis temperamentum. Taceamus.

§. LXVIII.

Aliud adhuc potius apponamus haud minus memorabile, sed subtiliori inspectione & sollicita magis cura dignum. Cum insigni solidorum teneritudine junctum robur elasticum & grave eximium, irritabilitas modice valida, prompta fatis, constans & lenis simul, multo magis quam vivida, sensibilitas subtilis, profunda intime, ac lenissime vivida, motuum, functionum, successus ordinarius placidus & libere graviterque constans non minus quam insigniter promptus, vegetus & subtilis, hæc omnia ita juncta temperamentum indicant heroicum non minus quam tenerum valde & graviter placidum, quod manifeste cum nullo quatuor illorum vulgarium coincidit.

ad Socraticum quidem accedere magis videtur, sed ab eo valde distinguitur tam robore quam gravitate præcellente, & viva illa lenique teneritudine insigniori. Animus huic nobili temperamento adest a teneris & in florida juventute jam penitus firmus, gravis, serenus, tranquillus, liberri-
mus, sublimis, circumspectus, graviter lenis ac tener, strenue solers & invincibilis, judicium tam libere promteque penetrans quam eximie profundum, exactum, & sedatum, ingenium perquam subtile, promptum, grave, leniter ironicum, laconici-
amans sermonis modique vivendi. Nullum omnino temperamentum gubernationi hominum sapienter forti, gravi placidæque administrandæ natum aptius, evidenter plane & philosophice regium, phlegmate & robore fere stoico, gravitate, sublimitate, ac lenitate pythagorica vel antiqua illa Romana Majestatis consularis, cujus augustæ liberalisque indolis non alia gens inter hodiernas

diernas plura nobilioraque dat specimina quam Britannica, licet nec ea in reliquis plane defint gentibus, magis præsertim Angliæ affinibus vel unde hæc ipsam traxit originem suam, ut illustris est nostra Germania, cujus longe optima quæque, quamvis perrara hæc jam progenies nativo tali eminentissimo temperamento genioque augusto, regie philosophico, præclare se prodit. Imo &, quod mirandum, in ipsa teneritudine summa sexus sequioris dantur subiecta, longe vero rarissima, spiritus ferri firmissimi, profunde penitus judiciosi, animi vigorisque laconici, & majestatis simul mansuetudinisque Romanæ sibi semper constantis, cum promptitudine ingenii penetrantissima. An rariori etiam huic & nobilissimæ omnium temperiei physico-morali nomen inscribendum? Non succurrit jam satis aptum, nisi placeat iterum a nomine proprio; exemplo illustri, eam insignire, ac dignissime quidem ab Antonino Philoso-

pho Imperatore Antoninianam. Prope vocassem etiam Hallerianam, nisi obstitisset paulo genus magis irritabile vatum, Hoc gravius est subjungendum, eminentem hanc constitutionem propter teneritudinem suam æque ac intensiorem subinde activitatem mentis & corporis valetudine non nimis raro vacillare tenui, imo & adversa valde varia affici, licet absente malo per se pertinaci, & habiliter satis tractatum ad mire promptam sæpius & durabilem facile restitutionem sit aptum hoc temperamentum, longævitate & sanitate omnimoda dignissimum.

§. LXIX.

Respiciamus jam paulisper & uno quasi intuitu, priusquam ad conspectum morborum deveniendum, quæ fundamenta posuerimus tractationis hætenus nostræ præcipua. Quorum primum erat §. II-IV. quod sanitatis sit robur alacre virium corporis ad
omnes

omnes suas functiones obeundas, 2) §. V. quod vigor hic pendeat a libero liquorum æqualique circulo, 3) §. VI-IX. quod circulus hic a viribus solidorum nostrorum ubique activis libere & vegete, 4) §. X-XIV. quod vires istæ cum solidis ipsis ex fluidis nascantur, sustentetur, motumque accipiant, & mutationes intestinas omnes, 5) §. XV. quod motus solidorum excitatus fluida rursus semper promoveat, & 6) ad mutuum hunc motum & vigorem inprimis solidorum servandum quantitas, qualitas & secretio requiratur fluidorum iusta, 7) §. XVI. quod ad priora cuncta sustentanda sit necessaria respiratio, nutritio & excretio debita, motio quoque & quies congrua, 8) XVII-XXII. quod ad exsequenda ista requiratur vita, anima vivificans & corpore ceu organo utens conservando per actiones animales, 9) §. XXIII. quod tam sanitas mentis quam rectum regimen corporis ad hujus sanitatem sint requisita necessaria &

utilissima, 10) §. XXIV. quod regimen
 corporis per motus voluntarios rectos exer-
 ceatur, 11) §. XXV. quod hi motus ab im-
 pulsu fluidi nervei per animam oriantur,
 12) §. XXVI. quod & alii motus pathetici
 a fluido nerveo per animum commoto,
 13) §. XXVII. quod a sanitate mentis pro-
 motio fluidi nervei ordinata & vegeta,
 14) §. XXVIII. quod itidem ab actione
 animæ vivifica liberæ secretionis fluidi
 nervei promotio ad influxum vitalem,
 15) §. XXIX. quod corporis perceptibilis
 mutatio sensationem animæ, sensatio mo-
 tum in corpore proxime excitet, 16)
 §. XXX. quod hinc ad motus internos sa-
 nos præstandos status sensationum moderate
 gratus & vegetus proxime faciat, 17)
 §. XXXI. quod ad hunc statum obtinen-
 dum & servandum Hygiene naturalis exer-
 ceatur, 18) §. XXXII. quod fluidum ner-
 veum, sensationum & motuum animæ in-
 strumentum, motu, quantitatè & qualitate
 con-

convenientibus instructum esse debeat, 19) quod varium fluidum nerveum in variis corporis constitutionibus, 20) §. XXXIII. quod hæc varietas in quatuor vulgaribus temperamentis, diversitate quoque ætatis & sexus, obtineat, 21) §. XXXIV. quod etiam ab actione mentis solius varietur fluidum nerveum, 22) §. XXXV. quod idem varium ex ortu a vario sanguine, 23) §. XXXVI - XXXVIII. quod sanguinis, liquoris præcipui & omnia continentis, qualitates variæ a varia proportionem & mixtione principiorum constitutorum, 24) §. XXXIX - XLV. principii ætherei & sulphurei seu viscerati differentia naturalis eminens eruitur, 25) §. XLVI. principii ætherei activitas peculiaris in corpore præsertim humano denotatur, 26) §. XLVII. quod æther lucidus sit verisimiliter materia fluidi nervei, ab igneo propulsa principio, 27) §. XLVIII. principii ætherei relatio indicatur ad temperamenta

ramenta, 28) §. XLIX. principii ætherei simplicis ab igneo differentia, & hujus natura & origo singularis medio irritabilitatis elementaris; 29) §. L. igneæ materiæ relatio particularis ad temperamentum cholericum & fortitudinem sanam mentis & corporis, 30) §. LI. elementi aërei relatio ad temperamenta & sanitatem, 31) §. LII. LIII. principii visceri varietas in forma, & triplex in corpore species, 32) §. LIV. LV. LVI. natura & functio oleositatis, gelatinositatis, mucositatis, 33) §. LVII. visceri elementi habitus ad temperamenta, 34) §. LVIII. salini principii species in corpore & habitus ad temperamenta, 35) §. LIX. aquei ad temperamenta relatio, 36) §. LX. terrei principii natura, vires & species, 37) §. LXI. terræ vitrescibilis inquisitio fundamentalis, 38) §. LXII. terræ mercurialis subtilior inquisitio, 39) §. LXIII. terræ vitrescibilis & mercurialis præsentia & usus in sanguine, 40) §. LXIV.

terrarum varia relatio ad temperamenta, 41)

§. LXV. solidorum corporis humani sensibilitas, irritabilitas, elasticitas relatæ ad temperamenta, 42) §. LXVI. quod plura

dentur quam quatuor vulgaria temperamenta, & monita quædam de iis, 43)

§. LXVII. detectio temperamenti Socratici seu moderati republicani, diversi a quatuor illis vulgaribus, 44) §. LXVIII.

detectio temperamenti Antoniniani seu regio-philosophici a quatuor vulgaribus & Socratico ipso diversi.

§. LXX.

Et generalissime quidem ad sanitatem bene statuendam servandamque primum illud nobis illuxit decantatissimum requisitum necessarium, circulus humorum justus. Ad hunc vero proxime, canalium & solidorum reliquorum omnium vigor integer & ubivis libere activus. Ac porro, isti servando firme vigori, quantitas, qualitas, & secretio
flui-

fluidorum aptissima. Rectæ tamen istorum ac priorum omnium conservationi necessario succurrens bona respiratio, nutritio, excretio, motio & quies, seu diæta corporis naturalis. Denique pro actionum reciproce concitantium inter animam corpusque commercio, ceu vigoris motuum fonte, justo & vivido fervando, sanitas mentis, alacritas serena, & procuratus recto regimine status bonarum sensationum, moderate gratarum & vegetarum. His dictis generalis observatio causarum sanitatis absolvitur.

§. LXXI.

Specialior est ad sanitatem tuendam, sed inter speciales primaria & fundamentalis, observatio moderationis temperamenti, ætatis & sexus cujusque, ac demum secundaria postremaque attentio ad usum instrumentalem exteriorum accidentalium sanitatis adminiculorum, ut sunt temperies climati-

climatis, tempestatibus, habitationis, apta ratio generis vitæ, vestitus, decubitus. Hisce vero auxiliis nonnunquam vel mixta tolerabiliter sunt, vel & modo velocius, modo tardius præpoderant ac intolerabilia evadunt impedimenta sanitatis, in externis iisdem varie latentia. Cum tractatio nostra succincte solum essentialia percurrat insigniora visa, morari haud locus est in aspectu accidentalium istorum.

§. LXXII.

Debilitatio vel molestatio, functionem aliquam virium corporis animalis lædens, impediens, turbans, tollens, est morbus.

§. LXXIII.

Si nulla re, nullo tempore, vires corporis possent debilitari, ne molestia quidem sentiretur unquam, nedum morbus esset possibilis. Si ad minimum molestiæ omnes facile

facile superari semper possent, etiam tunc nec ullus morbosus ingrueret unquam affectus. Si nec unquam vires corporis intendi vel irritari possent ultra quam modice ferrent, tunc utique nusquam molestus oriretur ullus debilitansque excessus, in morbum abiens. Possibilitas adeo morbi sita est in virium nostrarum insufficientia ad superandas, avertendas, evitandas debilitationes & molestias omnes. Adde vires naturæ sufficientes, jam declinabis, subjicies impedimenta omnia. Quid, nisi hoc ipsum quantum permittit natura rerum, intendit efficit medicina?

§. LXXIV.

Si vires corporis usque ad læsionem functionis suæ alicujus naturalis, animalis, vitalis debilitantur vel molestantur, deficit alicubi libertas circuli humorum impedita, æqualitas turbata, vigor repressus, remissus, ablati. Tum vero & deficiunt solidorum

dorum depressæ, remissæ, languidæ vires aliquæ vel subinde fere omnes, deficit, ad firme sustentanda ista, fluidorum justa secretio, vel excedit debilitans, alicui surripiens vel omni corporis parti vires necessarias vel utiles. Progressione ac secretionem humorum turbata quantitas eorum vel accumulatur & exundat molestius, vel dissipatur aut effunditur ad insignem virium labefactionem. Eadem læsa humorum progressione ac secretionem non potest non alterata esse aliquatenus vel penitus qualitas eorum, vel enim evoluta intenditur, vel implicata stringitur aut deprimitur, vel relaxatur solviturque, vel confunditur, vel perditur. commercium denique actionum animæ & corporis per mediationem fluidi nervei vel debilitatur, vel ægre & per quam molestum fit, vel plane dolorosum, & fere intolerabile, vel turbulentum, vel etiam interrumpitur quodammodo & suspenditur. Ex his universis apparet, maxime in mor-

bis affici fluida; internis nempe in morbis id plurimum & evidentius obtinet, de quibus solis in hacce tractatione nobis obversatur quaestio.

§. LXXV.

Morbi interni, a causa interna proxima, vel solida infestare praecipue videntur vel fluida, unde vel solidorum vel fluidorum audiunt morbi. Morbi solidorum interni num non nisi a labe solidorum ceu propria pendent causa? Num labe ulla solidorum interna potest absque morbofo prius ac laedente oriri fluido? Nonne omnis a fluidis sustentatur & modificatur solidorum interna constitutio in mutationibus suis omnibus? Etenim ex fluido solidum omne vel concrefcit, vel augetur, vel minuitur, vel qualitate ab ipso imbuitur principii peculiaris, vel motu afficitur vario, determinaturque ad varias formas, earumque affectiones; expansiones, angustationes, connexion-

nexiones, mobilitatem, rigiditatem, mol-
litiem, dissolutionem, torporem. Verbo
denique, omnis mutatio interna solidi a
fluido, ideoque omnis morbus solidorum
internus a morbo pendet fluidi. Itaque de
morbis agentes internis nonnisi morbos
fluidorum spectabimus ceu proprie inter-
nos, causales eo ipso genuinos proximos,
internæ cujusvis solidorum depravationis.

§. LXXVI.

Fluidorum ergo morbi quales quantique
sint, ex causis eorum producentibus facile
ac bene fatis potest elucescere. Causæ istæ
generaliter ex possibilitate, in qua re pec-
care possint fluida, evolvuntur. Peccare
autem originaliter possunt vel motu, vel
quantitate vel qualitate. Nihil ultra potest
de iis cogitari peccantibus primitive. Ita-
que nec dantur plures causæ primæ morbo-
rum in fluidis generales quam vel I. motus
peccans, vel II. quantitas vitiosa, vel III.

qualitas prava, vel IV. concursus unius alteriusve aut omnium priorum.

§. LXXVII.

Motus fluidorum peccat vel excessu vel defectu, vel inordinatione directionis quantitas vel excessu vel defectu. Qualitas vel intensiori, ampliori, quam justum est, prædominio vel defecta proprietatis alicujus peculiaris, principii nempe cujusdam constitutivi, proprietatem eam producentis, & mixtionis vel laxioris vel arctioris principiorum. In concursu denique causarum tam unaquæque seorsim notanda, quam omnes conjunctim & pro sua inter semet invicem proportionem & agendi rationem spectandæ, quid omni hoc conficiant respectu.

§. LXXVIII.

Fluida præcipua seu primariæ activitatis in corpore humano sunt sanguis, fluidum nerveum, lympa, bilis. Quodvis horum
pec-

peccare potest & in morbis solet, vel motu excedente, vel deficiente, vel inordinato, quantitate itidem vel excedente vel deficiente, ac tandem qualitate aliqua vel iusto magis prædominante, vel plus iusto depressa, vel junctis quibusdam vitiorum istorum simul.

§. LXXIX.

Causæ morborum in peccante fluidorum motu sese exhibentes primo nobis ponuntur loco, quoniam morbi tam quantitatis quam qualitatis fluidorum a motu istorum illegitimo sæpissime, si non unice oriuntur. Quis enim, quæso, nescit, motu fluidorum remissiori per otium cum victu pleno Plethoram creari? motu nimio fluida, dissipari? & motu aliquo inordinato æque ac vel nimio vel torpido qualitatem fluidi emergere hanc vel illam vitiose prædominantem, vel involvi, supprimi, extenuari necessariam bonamque aliquam gradu vario? — Sed

quid causæ habent motus excedentes, deficientes, inordinati? Recti enim motus sibi relictæ, a se ipsis non excedunt, deficient, in turbam ruunt. Motus fluidorum excedentes prægreditur communis vel nimia canalium irritatio a quantitate vel qualitate fluidi alicujus excedente, vel relaxatio nimia solutioque solidorum mox a defectu, mox ab excessu quantitatis vel qualitatis alicujus fluidi. At neque quantitas neque qualitas fluidi unquam sine motu aut nisu vivo agit vel efficit quicquam, imo sine motu & nisu restaret iners, cum actu vero notorio enitente omnem suam exferit applicatque vim activitatemque, ex. gr. nimia quantitas fluidi gravando, distendendo, premendo, pellendo, rumpendo &c. Motus autem nususque cum quantitate vel qualitate inseparabiliter agens est semper, ut dictum, vel nimius, vel torpidus, vel male directus quantitatis qualitatisve comes vim exferens. Sic divelli nunquam pos-

possunt causæ istæ, quantitas, qualitas, motus vel nîsus agens. Quid igitur quantitatem vel qualitatem in motum agit peccantem? Quid nisi alia similisve quantitas vel qualitas male admissa, ingesta, adaucta, excitata, diminuta, depressa, regimine animæ aut utriusque vel remisso vel intenso vel finistre applicato, aut e contra necessitate quadam plane inevitabili vel intrinsicè vel extrinsicè agente vel utraque?

§. LXXX.

Notandum hic non minus, quod quantitas vel qualitas illa commota, quæ morbum actuat immediate, fit causa morbi genuina completa, seu, ut vulgo dicunt, proxima, quia plene & proxime morbum sistit actualem. Causa isthæc plenaria merito sane distinguitur ab incompletis causis ad morbum solummodo disponentibus, nec immediate morbum exhibentibus, ideoque re-

motis appellatis, quæ vel agentia sunt necessaria extrinsecus aut intrinsecus, vel ab errore aut defectu regiminis eveniunt, & conjunctim denique proximam five plenariam excitant causam morbi, inclinando & promovendo dispositionem pravam ad actum morbidum primum, qui principium morbi est immediatum & perfectum, quo sublato tollitur omnino & morbus. Et cum, ut superius allatum, omnis mutatio corporis, fluidorum imprimis, fiat motu quantitatem & qualitatem aliquam applicante, ideo actus etiam morbidus primus, primarius, morbum per se immediate pleneque actuans, non potest non esse motus aliquis primario peccans quantitatis qualitatisque fluidi cujusdam nostri. Morborum ergo causas primas plenasque immediatas non immerito in motibus fluidorum vitiosis ponimus, quantitatem & qualitatem liquidorum minus recte applicantibus vel mutantibus. Sed cum minus commode motus, quantitas & qua-

qualitas simul spectetur, seorsim primo notemus, morbos a motu, deinde a quantitate, postremo a qualitate fluidorum peccante. In fine sic clarius erit conspiciendum, uti conveniunt coinciduntque morbi motuum, quantitatum & qualitatum in humoribus obversantium.

§. LXXXI.

Morbi ab excessu motus sanguinis sunt febres, inprimis acutæ, hæmorrhagiæ præque, apoplexia sanguinea, catarrhus suffocativus sanguineus, palpitatio cordis. Familiares magis hi morbi temperamento inprimis cholero, deinde etiam sanguineo.

§. LXXXII.

Morbi a defectu motus sanguinis sunt morbi antiquis dicti frigidi, lymphales, hæmorrhagiæ & febres suppressæ, lipothymia, obstructions & infarctus viscerum,

malum hypochondriacum. Morbi isti frequentius phlegmaticum & melancholicum infestant temperamentum.

§. LXXXIII.

Morbi ab inordinato motu sanguinis sunt congestiones orgasticæ, spastico-dolorificæ inflammatoriæ, sanguinis ad cutem, caput, fauces, pectus, abdomen, viscera, artus. Temperamento sanguineo & cholericum isti molestius irruunt morbi.

§. LXXXIV.

Morbi ab excessu motus fluidi nervei sunt tremores corporis, ejusdem universi convulsiones, epilepsia, malum hystericum. Sanguinei, cholericum, infantes vividiores, feminae similes hisce morbis sæpius corripiuntur.

§. LXXXV.

§. LXXXV.

Morbi a defectu motus fluidi nervei sunt fyncope, lethargus, paralyfis, apoplexia ferofa, rhachitis, ftupor animi, læfio memoriæ. Phlegmatici, melancholici debiliores, infantes languidiores. Senes his magis obnoxii reperiuntur morbis.

§. LXXXVI.

Morbi ab inordinatione motus fluidi nervei sunt vertigines, deliria, convulfiones particulares, congestionum particularium impetus dolorifici. Cholericis & fanguineis communiores funt istæ affiæiones.

§. LXXXVII.

Morbi ab excessu motus lymphæ funt cattarri humorofi, rheumatifmi ferofi, falivationes & fudores colliquantes, diarrheæ, diabetes, fcorbutus, lues venerea, arthridis vaga, fcabies, tuffes. Sanguinea & pſleg-

phlegmatica corpora hi morbi magis ob-
ruunt.

§. LXXXVIII.

Morbi a defectu motus lymphæ sunt stas-
es lymphales, asthmata, cachexia, hy-
drops, malum ischiadicum, calculi, fabes.
Phlegmaticos & melancholicos hi morbi
sæpius affligunt.

§. LXXXIX.

Morbi ab inordinato motu lymphæ sunt
iidem fere omnes, qui tam ab excessu quam
a defectu motus lymphæ.

§. XC.

Morbi ab excessu motus bilis sunt car-
dialgiæ, foda, tormina æstuosa, dolores
iliaci, colici, diarrhœæ biliosæ, dysente-
riæ, febres biliosæ, cholera. Tempera-
menti præcipue cholericici sunt morbi hi
proprii.

§. XCI.

§. XCI.

Morbi a defectu motus bilis sunt anorexia, cruditates acidæ & nidorosæ, flatulenta præsertim hypochondriaca, obstructions hypochondriacæ & mesaraicæ, atrophie, vermes, passio cœliaca, tympanites. Phlegmaticis & melancholicis præsertim corporibus isti ingruunt morbi.

§. XCII.

Morbi ab inordinato motu bilis sunt iidem qui ab excessu motus bilis, itemque icteri.

§. XCIII.

Jam ad morbos devenimus quantitatis. Hos inter primum morbi ab excessu quantitatis sanguinis sunt plethora gravans & organica, & morbi frequentes ab excessu motus sanguinis, subinde & bilis, ut sæpius etiam ab inordinato motu congestorio sanguinis.

§. XCIV.

§. XCIV.

Morbi a defectu quantitatis sanguinis sunt iidem fere qui a defectu motus sanguinis & fluidi nervei, subinde & lymphæ.

§. XCV.

Morbi ab excessu quantitatis fluidi nervei sunt iidem, qui ab excessu & inordinatione motus fluidi nervei.

§. XCVI.

Morbi a defectu quantitatis fluidi nervei sunt iidem, qui a defectu motus fluidi nervei.

§. XCVII.

Morbi ab excessu quantitatis lymphæ sunt morbi tam ab excessu & inordinatione quam a defectu motus lymphæ.

§. XCVIII.

§. XCVIII.

Morbi a defectu quantitatis lymphæ sunt morbi ab excessu & inordinatione motus sanguinis & bilis.

§. XCIX.

Morbi ab excessu quantitatis bilis sunt iidem, qui ab excessu motus ejusdem.

§. C.

Morbi a defectu quantitatis bilis iidem, qui a motus ejus defectu existunt.

§. CI.

Considerationis gravissimæ sunt morbi qualitatum fluidorum, quippe qui ad origines morborum intimas nos quam proxime introducere & medendi iis modum maxime fundamentalem indicare valent. Morbi qualitatis fluidorum sunt morbi vel proportionis principiorum constitutivorum in fluidis

dis elementarium, vel mixtionis eorundem. Etenim a ratione proportionis & mixtionis principiorum omnis pendet manifeste fluidi qualitas. Proportionis principiorum morbos primo jam annotare fas est, cum secundum proportionem mixtio ipsa qualificetur.

§. CII.

Morbi a prædominio particularum principii ætherei subtilissimarum & nobilissimarum, quæ spiritus animales seu fluidum nerveum constituunt, sunt iidem, qui ab excessu motus & quantitatis fluidi istius nervei,

§. CIII.

Morbi a prædominio particularum principii ætherei simpliciter calorificarum seu expansivo - fluidifico - volatilifantium sunt morbi vel subtiliter maxime dissolventes, colliquantes, putrefacientes, expellentes fluida nostra, uti præprimis febres putridæ,

dæ , exanthematicæ , secessus fluidorum colliquativi, vel sunt morbi subtiliter relaxantes solida & eo ipso inducentes motuum & fluiditatis humorum defectum, uti sunt morbi a defectu motus fluidi nervei, denique morbi subtiliter agitando turbantes animæ sedem, sensiones & actiones, ut vertigines, deliria levia latiora, hysteriæ & hypochondriacæ animi fluxilitates raptusve variegati.

§. CIV.

Morbi a prædominio partium æthereo-salinarum seu ignearum sunt morbi temperamenti inprimis cholericæ, ab excessu & inordinatione motus sanguinis & bilis, deliria insuper furiosa, rabies canina, hydrophobia, convulsiones & epilepsiæ ab ira, &c.

§. CV.

Morbi a prædominio principii aërei subtilioris, calidioris, sunt morbi a peculiari

H

quo-

quodam prædominio principii calorigici simplicis & ignei, quatenus expandente & inflante omnia quasi fermentative per æstum sanguinis orgastice veluti spumescantis, ad calidam usque putrescentiam proruentis, hinc exanthemata protrudentis pustulosa.

§. CVI.

Morbi a prædominio principii aërei crassioris, frigidioris, sunt morbi spissitudinis gravitatisque humorum vel frigida lymphaticæ & mucosæ vel calidæ, sed simul terrestres torpidæ, difficulter perspirabilis, inter quos manifestius conspiciuntur affectus vaporosi hypochondriaci, flatulenti, suffocativi, cruditates nidorosæ, tormina vel a frigore vel a tenaci bile acria, tympanites.

§. CVII.

§. CVII.

Morbi a prædominio viscerum simplicioris frigidi seu particularum viscido-salino-aquearum sunt fere omnes morbi lymphales, ferosi, mucosi.

§. CVIII.

Morbi a prædominio partium viscido-ignearum seu proprie phlogistarum, vulgo sulphurearum, sunt morbi maxime cholericorum, ab excedente & inordinato motu sanguinis & bilis.

§. CIX.

Morbi a prædominio particularum halituofo-pinguum five viscido-ætherearum simpliciorum, blandiorum & subtilissimarum sunt iidem, qui a prædominio principii ætherei simplicis calorifici.

§. CX.

Morbi a prædominio particularum subtilium phlogisto - aërearum vel & volatiliorum viscido-æthereo-aërearum sunt iidem, qui a prædominio principii aërei subtilis calidioris.

§. CXI.

Morbi a prædominio partium viscido-aërearum crassiorum sunt iidem, qui a prædominio principii aërei crassioris,

§. CXII.

Morbi a prædominio principii salini acescentis crudioris sunt catarrhi frigidi, diarrhoeæ serosæ & mucosæ, scorbutus in phlegmaticis & melancholicis, cruditates acidæ. De efficacia sulphureo-mercuriali penetrantissimi salis acescentis volatilis morbifici notantur infra dependentes morbi a terra arsenicali.

§. CXIII.

§. CXIII.

Morbi a prædominio principii salini alcaliscentis volatilis & fixioris sunt morbi temperamenti inprimis cholericici, arthritis etiam & phthisis, scorbutus choleri-
corum, corruptiones lymphæ, mucii, pinguedinis, sanguinis, bilis ad putredinem vergentes, imo ruentes, ac tum demum salem vel terram salinam deliquidam erodentem, proximior-
miorem naturæ arsenicali facile evolventes.

§. CXIV.

Morbi a prædominio principii salini falsi seu medii sunt caco-
chymia serosa, hydro-
pes, tusses, scabies, scorbutus sanguineorum.

§. CXV.

Morbi a prædominio principii aquei sunt morbi temperamenti præcipue phlegmatici sive lymphales fere omnes.

§. CXVI.

Morbi a prædominio terræ subtilissimæ viscido-æthereæ seu gelatinoso-mercurialis sunt iidem, qui a prædominio principii ætherei simplicis, itemque lues venerea, phthisis, hæctica, scorbutus.

§. CXVII.

Morbi a prædominio terræ viscido-igneæ seu phlogistæ sunt iidem, qui a prædominio principii ignei & phlogisti.

§. CXVIII.

Morbi a prædominio terræ tartareæ seu acidæ sunt iidem cum morbis a prædominio principii salini acidi crudioris.

§. CXIX.

Morbi a prædominio terræ alcalæscæ sunt præcipue arthritides, malum ischiadicum, calculi calcarei.

§. CXX.

§. CXX.

Morbi a prædominio terræ falsæ sunt iidem cum illis, qui a prædominio falsi medii.

§. CXXI.

Morbi a prædominio terræ salino-fulphureo-mercurialis seu arsenicalis sunt morbi phthifici, hectici, scorbutici, venerei, hypochondriaci acriores, dysentericæ malignæ, febres putridæ malignæ, mania graves acerrimæ, excessus fluidi nervi insentiores.

§. CXXII.

Morbi a prædominio terræ vitrescibilis five salino-glutinoso-aqueæ gravissimæ & solidissimæ sunt morbi temperamento melancholico maxime proprii, præcipue melancholia, mania tristis, palpitation cordis anxia, vomitus cruentus, icterus niger, quartanæ, calculi sabulosi.

H 4

§. CXXIII.

§. CXXIII.

Inversam jam aspicere tentemus proportionem principiorum, ac uti prædominio ipsorum excendenti vario vidimus subjectas morborum cohortes, sic eas profluentes ex defectu principiorum nimio multiplici adducamus, certi quod *nullus detur omnino excessus, ubi non peccans ex altera parte regnet defectus insignior.*

§. CXXIV.

Morbi a defectu potiori principii ætherei summi nervos perfluentis seu animales dictos spiritus constituentis sunt iidem, qui a defectu motus & quantitatis fluidi nervei; & iidem quoque exsurgunt vel a prægresso ipso prædominio principii alterius ætherei, calorifici simplicis, subtiliori solidorum relaxatione debilitante motum & exhalatione nimis libera perdente quantitatem fluidi illius animalis summi, vel exsurgunt a prædominio præcedente principii ignei, vehementius

mentius exagitando debilitante motum & dissipante quantitatem fluidi nervei, quod & fieri a nimia falis alcalescentis volatilis & terræ falino - mercurialis evolutione vivida potest, vel alio prorsus modo a prædominio principii aquei & viscidum frigidum, absorbente, immergente & inviscante sibi graviter magnam nimis subtilissimi etiam fluidi partem, ac torpore insigni suo motum ejus nimis retardante, minuente, denique suspendente, vel tandem a prædominio terræ vitrescibilis gravissime glutinosæ, eodem effectu, sed gradu ejus majori, quod prædominium aquæ, viscidum frigidum vel terræ vitrescibilis involvit sane defectum simul potiore principii ætherei calorifici, vel ignei, excitantis alias & promoventis vivide satis fluidum nerveum.

§. CXXV.

Morbi a defectu potiori principii ætherei simplicioris calorifici sunt morbi a prædo-

minio aquæ, visceri frigidi, salis acrescentis tartarei, & falsi nimis, ac terræ denique vitrescibilis; sed ipse ille defectus oriri etiam potest ac solet a prægresso excedente prorsus prædominio ipsius illius principii calorifici vel & vehementioris ignei, salinique alcaliscentis volatilis, aut etiam terræ arsenicalis, violentia sua dissipante adeo nimis particulas blandas æthereas simplices, ut præcedente dictum paragrapho.

§. CXXVI.

Morbi a defectu insigniori principii ignei sunt iidem fere, sed majori gradu, qui a defectu potiori principii calorifici simplicis blandioris. Blandius enim hocce quando expellitur copiose principium, comitatur fugam ejus mite ac tenue inprimis oleosum, gelatinosumque perspirabile, cum involuto acidulo volatili subtili maxime temperante. His autem blandissimis ac temperantibus tenuioribus fugatis non potest non restare cras-

craffius, nec tam blandum amplius liqui-
 dum omne, æstu agitatum, quod ipso tum
 hoc æstu magis adhuc inspiffatur. Inspiffa-
 tum hoc fane materiæ igneæ vim multam
 continet, testante vehementiori jam ardo-
 re. Qui vero si confumit ipse magis magis-
 que pabulum suum exagitatum, deferven-
 do tandem relinquit longe craffiores, tena-
 ciores, graviores post se humores, quam
 erant ac esse possunt solo primum expulso
 blandiori ac temperatiori principio simplici
 calorifico, suaviter ac tenerrime fluidifico
 & expansivo. Ideoque necesse est gravio-
 res multo fieri morbos viscidos vel frigidos
 jactura insigni principii ignei fortioris
 quam fiunt fierique possunt amissione fre-
 quenti ac admodum notabili suavis illius
 ætheris simplicioris, blandissime expansivi
 & rarefactivi, qui & subtilissimum volatile
 amat habere oleosum domicilium vehicu-
 lumve balsamicum, principio e contra
 igneo graviora semper in viscida se præci-
 pitante

pitante ac perdente se tandem in terreis densissimis.

§. CXXVII

Morbi a defectu potiori principii aëreii subtilioris & calidioris sunt, morbi a prædominio principii aërei crassioris frigidioris, visceri simul & aquei gravioris crudiorisque, morbi videlicet spissitudinis humorum vel frigidaë, vel calidaë quidem sed terrestris simul, torpidaë, difficulter solubilis perspirabilisque.

§. CXXVIII.

Morbi a defectu potiori principii aëreii densioris, gravioris, frigidioris, sunt morbi a prædominio nimio principii aërei subtilis calidioris, æthereo & igneo conjuncti.

§. CXXIX.

Morbi a defectu potiori visceri frigidi, gelatinosi & mucosi, a nimio præsentè prædomi-

dominio principii calorifici simplicis, & ignei.

§. CXXX.

Morbi a defectu insigniori phlogisti sunt iidem qui a defectu potiori principii ignei, & prædominio viscerum & aquæ frigidioris.

§. CXXXI.

Morbi a defectu potiori particularum habitusarum viscido-ætherearum sunt iidem, qui a defectu majori principii ætherei calorifici, & prædominio viscerum & aquæ crudioris, gravioris.

§. CXXXII.

Morbi a defectu potiori particularum viscido-æthereo-aërearum vel phlogisto-aërearum subtilium iidem, qui a potiori principii aërei subtilioris & calidioris defectu.

§. CXXXIII.

§. CXXXIII.

Morbi a majore defectu particularum viscido - ærearum frigidiorum iidem, qui a defectu principii ærei frigidioris & prædominio subtilis calidioris insigniori.

§. CXXXIV.

Morbi a defectu principii salini acescentis sunt morbi a prædominio principii salini alcalescentis.

§. CXXXV.

Morbi a nimio defectu salis alcalescentis sunt morbi a prædominio salis acescentis.

§. CXXXVI.

Morbi a defectu potiori principii salini falsi seu medii sunt morbi a defectu insigniori vel salis acescentis vel alcalescentis.

§. CXXXVII.

§. CXXXVII.

Morbi a defectu majori principii aquei
sunt morbi a defectu viscerum frigidi & præ-
dominio principii ignei.

§. CXXXVIII.

Morbi a potiori terræ mercurialis defectu
sunt morbi a majori defectu principii æthe-
rei simplicioris calorifici.

§. CXXXIX.

Morbi a defectu potiori terræ phlogistæ
iidem, qui a potiori defectu principii ignei
& prædominio viscerum & aquei frigidi.

§. CXL.

Morbi a defectu majori terræ tartareæ
sunt iidem, qui a defectu salis acidi crudio-
ris & prædominio vel terræ falsæ vel alca-
lescentis.

§. CXLI.

§. CXLI.

Morbi a defectu terræ calcareæ potiori sunt morbi a prædominio tartareæ.

§. CXLII.

Morbi a defectu majori terræ falsæ sunt iidem, qui a defectu salis medii.

§. CXLIII.

Morbi a defectu potiori terræ salino-mercurialis penetrantissimæ solutoriæ sunt morbi a defectu principii ætherei simplicis & ignei, acidique simul subtilissimi volatilis contemperantis, prædominioque visceri, æerei & aquei crudioris.

§. CXLIV.

Morbi a defectu potiori terræ vitrescibilis sunt morbi a prædominio principii ætherei simplicis calorigeni, ignei, & æerei calidi subtilioris.

§. CXLV.

§. CXLV.

Haud longi nunc erimus in recensione morborum mixtionis vel justo laxioris vel nimis arctæ principiorum in fluidis, cum facile ex prioribus deducantur, summatim tantum præmissa nota, mixtionem laxiorem alicujus principii subtilioris non terrei cum reliquis, esse ordinario prædominium ejusdem principii magis evolutum, mixtionem vero strictiorem deberi terræ & viscido præprimis tenaciori, involventibus vel insipientibus sibi magis vel minus principia reliqua, sic ut mixtio principiorum arctior communiter & naturaliter sistat viscidioris & terræ præcipue vitrescibilis prædominium eminens.

§. CXLVI.

Videndum jam, quomodo cum morbis qualitatibus coincident morbi motuum & quantitatum nostrorum fluidorum. Et pri-

mo quidem nullum erit dubium, quin excessus omnes motus & quantitatis sanguinis & bilis una cum inordinato utriusque motu debeantur excedenti prædominio universali principii calorifici, ignei, phlogisti, ærei subtilis calidioris, salis alcaliscentis volatilis, terræ arsenicalis cum phlogista junctæ.

§. CXLVII.

Morbi ab excedente & inordinato motu nimiaque quantitate fluidi nervei a prædominio ætheris fluidum hocce constituentis eminentissimi derivantur; sed cum hoc fluidum turbetur, ac nimium commoveatur excedente æthere calorifico, principio igneo, ære subtili æstuante, sale alcali volatili, acido volatili, ac terra arsenicali, justum est omnino, horum excessui principiorum emergenti attribuere violentos illos ac turbidos fluidi nervei excessus omnes.

§. CXLVIII.

§. CXLVIII.

Itaque, si modo excipias temperans subinde acidum volatile, eorundem plane principiorum prædominium producit universos motuum, turbarum, quantitatis excessus morbos in fluido nerveo non minus quam sanguine & bile.

§. CXLIX.

Defectus motus quantitatis sanguinis duplicem morborum sistit formam; vel enim cum hoc defectu, ut fit plerumque, sese jungit major lymphæ vel muci copia, eaque vel motu irritante se diffundens vel languore subsistens, aut e contrario major terræ & viscidæ terrestris crassi moles infarcit, angit, obruit, obdurat partes languido sanguinis motu ægras. Prior copia morbos lymphales, posterior melancholicos & obstructorios generat. Classi priori viscidum mucido-gelatinosum, aqua, sal aci-

dum, falsum, tartareum, denique in corruptione profundiori acrius evolutum arsenicale, dominatur; classi posteriori viscidum terreum ficius, glutinosum, terra vitrescibilis, calcaria, tartarea, cum arsenicali subinde gravius juncta.

§. CL.

Defectus motus & quantitatis bilis similem gignit duplicem morborum in hypochondriis & abdomine speciem, vel mucosorum scilicet vel terrestrium. Utrisque tamen addit frequenter flatuosos insuper frigidos. Itaque ultra prædominium vel aquæ & viscidæ salisque frigidioris vel terræ gravioris, vitrescibilis, calcareæ, tartareæ, atque arsenicalis, etiam hic simul conspicitur prædominium evoluti aëris crassioris, gravioris, frigidioris, hypochondriacis magis familiare.

§. CLI.

§. CLI.

Defectus motus & quantitatis fluidi nervei triplicem iterum originum suarum faciem exhibet, vel enim est a plethorica & fervida sanguinis intemperie dissipante ac debilitante, vel a cacochymia serosa, pituitosa, vel spissitudine terrestri, gravi, melancholica. Hinc prædominium manifestum vel principii ignei cum annexis, vel viscerum salino-aquei, vel terræ glutinosæ & salinæ densificationis.

§. CLII.

Excessus defectusque motus lymphæ, feri, muci cum erroneo motu excessuque quantitatis eorundem rursus triplici debetur causarum ordini materialium, nimirum vel viscido crasso, frigido, mucoso, seroso simplici, vel viscido terreo-alcalino & glutinoso, vel tenuiori sæpenumero & acriori ab implicita magis & subinde se prodente terra arsenicali corrosiva.

§. CLIII.

Atque ita tandem manifeste satis tres summæ constituuntur morborum classēs, secundum causas generales capitalissimas prædominantes: morbi a principio igneo & conspirantibus cum ipso maxime principiis, morbi a viscido frigido & humido admixtisque ipsi principiis harmonicis, morbi ab elemento terreo & cohærentibus ipsi gravius principiis.

§. CLIV.

Præcellente vero igneo cum adjunctis, deficit maxime viscidum frigido-humidum, ac terreum. Prædominante viscido isto deficit ordinarie igneum ac terreum. Hoc posteriori prægravante deficit plurimum mox igneum, mox viscidum humidum.

§. CLV.

Inde & a triplici primario defectu principii ignei, viscidum frigidum, terreum, triplex mor-

morbis universis classis. Unoquoque ex triade ista privativa defectu potiori subsistente, redire nequit sanitas, nisi restaurato principio præ aliis deficiente annexis debitis. Hoc per se est evidens.

§. CLVI.

Datur vero, ipsa teste experientia, trium istorum defectuum principalissimorum, ignei, visceris, & terrei, naturaliter expletio principalissima triplex per mododictam restorationem principiorum præcipue deficientium, ignei, visceris, & terrei, adjunctis unicuique amicis debitis, ut redintegratio inde sequatur completa virium naturæ omnium.

§. CLVII.

Naturæ vires addere deficientes nihil aliud neque est neque dicitur quam confortare ipsam. Confortatio ista non fit nisi deficientis alicujus principii restitutione in

integrū, quæ unoquoque requiritur in morbo interno. Quid est igitur omnis interna medendi methodus nisi methodus restaurandi, methodus naturæ confortativa, per addita principia deficientia? Et quo alio modo nimie prædominans aliquod principium ad temperaturam reduces justam quam additione vel excitatione alius principii temperantis, quod vel deficit vel involutum nimis ac suppressum est? Num aliter esse potest? Quid vero hoc aliud est quam confortatio fundamentalis? Ac si eliminari ex corpore vis nimia prædominantis alicujus principii debet, nonne id fieri per aliud additum vel excitatum necesse est? Istud ipsum si fit, ut certe debet, modo vires naturæ providissime servante, ac potius ad alacritatem erigente quam minvente, nonne rursus est vera ac debita naturæ confortatio? Certissime.

§. CLVIII.

Et cum adeo, vi priorum, principaliter interne venit restaurandum vel igneum, vel viscidum frigidum, vel terreum demum principium, methodus manifeste datur confortativa naturalis generalissima triplex, calida, frigida, & sicca five solida.

§. CLIX.

Hoc ipsum patefcere non minus potest ex confideratione morborum interiorum omnium, insignium in universum ab irritabilitate vel aucta vel minuta. Ubi quidem morbi a principio potissimum igneo sunt morbi ad unum fere omnes irritabilitatis auctæ. Quæ in his ipsis malis cum a visceri, frigidi potissimum & humidi, penuria proveniat insigni, patet illico isthic methodi convenientia confortativæ frigidæ, vulgo temperantis, per viscida minus ignea, salina & aquosa frigidiora, terrea quoque

confimilia. Morbi a viscido frigido minus salino, magis aqueo, irritabilitatem præstant minutam, ab eodem vero viscido magis salino eandem auctam, quamvis duram seu pertinacem potius quam vividam. Prioribus jam convenire methodum confortationis calidioris stimulantis, per calida & salina congrua terreis juncta, posterioribus autem per calida viscidis lenientibus mixta, facile est videre. Morbi ab exstantiori terreo principio, complicante sese cum viscido frigido crassiori, minutam sistentes ac valde torpidam irritabilitatem, nonne poscent confortationem naturæ calidam æque ac cum ipsa harmonicam, salinam, saponaceam penetrantiorē? A terra vero cum viscido vel magis salino vel magis igneo vel utroque connexa morbi irritabilitatem auctam ac pertinaciorē eam sat vivide prodescentes requirunt sane mollientem valde, lenientem, temperantem virium naturæ confortationem per aquosa, oleosa mitia, salina

na grate moderantia modo parumper calida, modo frigida.

§. CLX.

Uti quidem irritabilitatis animalis nobilissimam utilissimamque impertivit orbi cognitionem mens illustris magni inter omnes Halleri, sic irritantium ac sopientium perquisitio medica exactior intimiorque ad usum directa clinicum certe haud minorem lucem pareret ac utilitatem medicinæ universæ, unde præ cæteris commendanda enixe.

§. CLXI.

Non breve tentamen, sed amplum satis volumen esset conscribendum, si morborum classificationes ex ipsorum diffusa historia & multiplici origine naturaque explanata stabilire complete, quantum possibile, fuisset animus. Arctiori sufficit proposito indicatio

tio simplex, in nonnullis iisque præcipuis facile, clare vel probabiliter satis constans, ulteriori vero & iuste sagaciori relicta percontationi ad explicandum ubivis ampliori soliditate & utili per omnia luce exactius penetranti methodum medendi genuinam, universæ naturæ confortativam. Iis quidem, qui methodos curativas speciales dexterrimorum inter omnes novere practico-
rum, minime obscurum esse potest, ipsos potissimum secundum significatam naturalem methodum confortativam actu procedere felicissime, defectus omnes supplendo exacte, solide, grate, ac cito, vel si minus cito, tanto durabilius, circumspectissima vel subtili sæpius ratione, pro sagacitate eorum tam ampla, quam profunda, ingenio non minus quam iudicio practico qualitates penitiores causarum morbificarum remediorumque intimius penetranti & sic summe proficuo. Evolvantur, observentur, nil aliud reperietur perspicientibus

bus profunde naturam simpliciore oculis. De alteratione clinica qualitatum fluidorum ac per eas motuum quoque & solidorum res per se satis patet. Ipsæ tandem adeo evacuationes necessariæ promotionesve excretionum debitarum quid aliud sunt actu & dilucide perhibentur quam explectiones deficientis stimuli, roboris, facilitatis ad secretiones congruas perficiendas? Congruæ vero juxta sunt quæ vires omnium minime auferunt impediuntve reliquas necessarias utilesque, ad malum morbi facilitate æquissima & alacritate potius incremente debellandum.

§. CLXII.

Possibilitate jam & actualitate methodi medendi confortativæ universalis adstructa sufficienter, addere jam observationes de ipsa generales quasdam, ad praxin felicem potiores, non incommodum erit.

§. CLXIII.

§. CLXIII.

Bonus animus cum constantis dimidium sit fanitatis, si ita loqui licet, ac sæpius etiam mirifica in ægro alacritate dimidium absolvat curationis, non turbando nec impediendo usquam, sed promovendo potius ordinem naturæ motorium ad restitutionem gratam plenariamque virium vitæ & facilitatis ad functiones omnes expeditæ, inde utique quantum valeat ac procuranda sit ubivis confortatio animi, alacritatis serenæ & magnanimæ blanda, & quantum unquam fieri potest, continua excitatio, promotio, confirmatio, clarius luce patet. Huc facit haud exiguo certe gradu regimen corporis justum, moderatum, sobrie cautum, nequaquam vero nimis scrupulosum, quod contra potius cane pejus & angue fugiendum, quoniam anxietatem turbasque causat animi frequentes nimis, quæ si non irritam plane faciunt, certe molestant admodum protrahuntque curationem, minime faci-

facilitant nec accelerant. Liberum potius modeste regimen, nec meticulosum adeo, nec indice prohibitorum copioso ac sæpissime parum gravi solidove onustum, plus facit ad firmandum corpus, vegetasque reddendas vires, quam inexperta credunt unquam audentque cuticulæ curandæ mancipia, ad lubitum proprium sæpe sæpius valetudinaria, naturam debilem in debilitate omnimoda per omnem languidam vitam curiose conservantia, quibus adeo medice vel secundum vulgaria præjudicia medica vivere, certe est pessime vivere.

§. CLXIV.

Cum methodus confortativa universalis indicet protinus ad minimum conservacionem quam curatissimam virium corporis in ægro quocunque adhuc reliquarum, ac multo magis sane promotionem earundem blandam omnimodam ad mala quævis facilius, solidius, celerius, felicius omnino
fu-

superandum, maxima utique cautio & constantissima erit adhibenda in præservandis perpetuo ab ulteriori quacunque debilitate vel deficientia viribus ægri reliquis. Quod fane præ omnibus non nisi cautissima obtinebitur evacuationum administratione, quoniam evacuationibus potissimum, etiam exiguo sæpe apparente gradu nimis, infirmantur protinus vires insigniter ac perduntur, curatio protrahitur, molestat, confunditur, fit irrita, funesta. At frequentissime omnium peccatur ac plane in contrarium itur adversus hanc cautelam evidenter justissimam, fundamentalem, ac omnium facile principem. Nihil vulgatius, levius, facilius quam consulere, præscribere frivole, inconsiderate, indiscriminatim haud minutas certe evacuationes varias in principio, medio, fine morbi, imo morbiculi cujusque. Hæc utique universalis stultorum medicina, frequenter morbo gravior, viribus afflictis magis magisque ple-

plerumque damnosa. Nec ulla efficacior methodus ad gentes totas effeminatas reddendas, robore sano & antiquo vigore futiliter ac infeste exhauriendas. Quantus quisque enim est, qui sanus ratione sese subtrahat vero huic morbo epidemico? Cautissimorum contra ac integerrimorum experientia Medicorum actu ipso monstravit, necessitatem evacuationis artificialis esse plerumque imaginariam, insulsam, perversæ rationi debitam, & proxime observatam praxin communiter evacuatoriam tantum non semper sese monstrare manifeste viribus noxiam, vel jam in præsentī vel magis magisque ingrate procedente temporis lapsu. Eadem perhibuit experientia, bonam alterationis moderationem plerumque magis in potestate esse boni Medici quam medicarum evacuationum quoad vires restituendas ac servandas accurationem exacte, ut fieri omnino deberet, justam ac felicem. Quanta igitur temeritas ac per-

K

versitas

veritas contrariæ agendi rationis? Quantum vi omni vulgus ruit in contrarium, rationi æque ac fanitati genuinæ bellum indicens! Relinquamus hanc fatuitatem Molierio alicui false perstringendam.

§. CLXV.

Notemus potius cum iis, qui naturæ vim veram fanius intuentes, penetrantes, sequentes sapere ingenue volunt, audentque generose, secundum solidissimam immortalis Frid. Hoffmanni sententiam, celeberrimo olim Stahlî oppositam, quod, quanquam vacationi sua virtus & laus in medendo constet, tamen *natura non tam a quantitate sed magis ab infensa qualitate & motu lædatur*. Huc ergo respiciendum utique primario. Huc ratio sanissima, huc experientia maxime sobria ac constantissime prospera deducit, ac plane figit veram medendi methodum, naturaliter conservativam ac restaurativam, minime destructivam, minime exhaustivam.

§. CLXVI.

§. CLXVI.

Universaliter enim gravissimeque est observandum, quantitatem excedentem alicujus fluidi non lædere per se, sed solummodo quando ipsi jungitur vel excessus vel defectus in motu nimius; dantur enim plethorici sanguinei, biliosi, phlegmatici per longa tempora sani satis multi. Excessus autem ille vel ex adverso defectus in motu non utique pendet a quantitate per se, alias semper & ubique statim hæc læderet, sed a qualitate potius aliqua nimis vel aucta & excitata, vel diminuta nimis altera quadam ac oppressionem passa. Nonne hinc evidentissimum est, capitale ac primum omnium studium tuum haud sane debere ad quantitatem solum minuendam intendi, nisi præsentissimum urgeat periculum a quantitate nimia insolenter prorsus ad rupturam fere usque distendente vel vires plane opprimente ac vasa nimis obstruente, sed, perraro isto periculo excepto, ante omnia

tibi esse attendendum firmiter ad qualitatem prædominio excedente sævientem moderandam, defectu peccantem supplendam ac erigendam sufficienter? Tunc enim solummodo si hoc omnino curas fundamentale omnium ac præcipuum, fere semper certe nec sine multa admiratione observabis, qualitate correctâ, deficiente præprimis restaurata, quantitatem illam nimiam tuam vel evanuisse nescio quo modo, vel sponte ac sensibilibiter secessisse, vel certe haud amplius nocere, & minimo negotio promoveri naturaliter, vegete, juste, blandissime ad se & excretiones congruas, vere proficuas, sponte ac optime moderatas a natura ipsa bene confortata, morbosque hoc modo plerumque multo ocius, semperque longe solidius solito decedere, robustioresque sponte redire statim ac durare præstantius vires.

§. CLXVII.

Ut vero corporum ægrorum morbos non simpliciter solum pro necessitate abigas, mercenario sic functus labore, sed ceu verus ac generosus sanitatis amicus sanitatem durabilem, adeoque robur firmum & quam fieri potest constantissimum corpori concilies universo, nonne tua tunc nobilissima cura eo intendi omnino debet, ut crasin sanguinis præprimis reliquorumque exinde humorum non solum optima principiorum proportionem blande temperatam, sed & fatis arctam, firmam, robustam, durabilem nobili ac dextra reddas solertia, unde tunc omnia solida debitum & constans omnino robur cum indole recte temperata acquirant ac conservent facile? Nonne? maxime sane! Sed hoc ipsum firmam sanguinis, humorumque ceterorum crasin, ac inde dependens solidorum robur, num unquam stabilies sine comparato chylo bene temperato, forti, denso, robuste concocto? Tu

vero hunc efficies forte diæta præscripta,
 tenella tua, molli scrupulosa, ab aura qua-
 que pauxillum intempeſta anxie prohibente,
 potu copioſo tenero calido, molliter di-
 luente vel potius omne robur eluente, fer-
 vido inprimis pulchre ſemper relaxante
 Theæ & Coffè, quo protinus orgasmos
 congeſtionesque non minus quam ſpiſſitu-
 dinem humorum ſtrenue promoveas, ut &
 cibus illis tuis laudatiſſimis eupeptis, mol-
 libus, leviffimis, teneris, volucres aptius
 quam homines paſcentibus, in univerſum
 philoſophia quadam molliffima, ſybaritica,
palſiæ medicæ, præctice effeminante, cum
 vulgari methodo virium ſolenter evacuato-
 ria dexterrime junctæ, ac dulciſſime ſic per-
 enniterque morbifica? Magnum ſane ac du-
 rabiſſimum præſtabit iſta robur! Dii te
 Deæque donent digne omnino ſepiaceo il-
 lo ſceptro Archiatri Gubernatorum Barata-
 riæ, Domini irrefragabilis Pedro Rezio de
 Aguero, immortalitatem conſecuti cele-
 berrimam

berrimam calamo illustri Michaelis de Cervantes Saavedra! Rigidissime conservator blandæ mollitiei! Ah! quam tenere crudelem

genuit te cautibus horrens

Caucasus! insanæque admorunt

ubera tigres.

§. CLXVIII.

Missa hac quasi medica specie philosophiæ vanæ effeminantis, masculam vivendi rationem, sed prudenter omnino ad robur gradatoriam, quantum natura permittit, ipsis tenerioribus mollibusque subiectis, si modo vel ipsa sunt generosi firmique animi, vel ad constantem fati magnanimitatem perducere se patiuntur, insigne solidis ac familiariter perspicuis rationibus. Sic suavi rationis rectæ ac evidentis soliditate sapienter amove sensim diætam in potu & victu, aëris usu, motu & quiete

nimis mollem, levem, relaxantem, in im-
 becillitate fragili scrupulose conservantem,
 & humores vel spissos lentosque vel nimis
 fluxiles & facile orgasticos perpetuantem,
 methodosque præservandi & familiariter
 medicandi evacuatorias debilitantes, im-
 provide irritatorias, ac palliative ad tem-
 pusculum sopientes, morbificas potius
 quam solide & naturaliter sanas. Motum
 corporis æquum, moderate constantem,
 plurimum varium ad agilitatem omnium
 fortem acquirendam servandamque, injun-
 ge præ omnibus cum aëris usu liberiori,
 assuefactionem simul gradativam ad potum
 simplicem frigidum, ad minimum satis
 eximieque semper tepidum, parcum potius
 ordinarie quam copiosum, cibosque haud
 minus sat tepidos sumendos, minime cali-
 dios vel æstuantem, ac sæpe potius frigi-
 dos, eosque sensim solidiores, densiores,
 ficciores tam solos quam cum aliis magis
 mixtos, ab ipsa methodo communi effemi-
 nante

nante frequentissime, prohibitos, bene tamen modicos, nec nimis simul varios, sed simplicius rationaliter congruentes, habita modesta virium, idiosyncrasiae, ætatis, tempestatis ratione, longe vero magis magisque exulante scrupulositate molli, tenella, nimia. Homines enim fumus terrestres, terreis, solidis optime confortamur, non, ut lunares forte creaturæ, humidis & laxis, vel ut solares, calidissimis, sed temperatis sufficienter frigidis, siccis, solidis. Nec timeas, adamatam forte teneritudinem diæta perdi solidiori, firmatur potius & fit durabilior. Cum teneritudine corporis, non autem cum laxa mollitie, potest utique consistere robur, densa soliditas. Mixtio exacta subtilior est eadem etiam intimior, firmior. Nonne hoc monstrant mineralia & metalla plura, tenerrimas partes, subtilissimam mixtionem omnium prodentia? Mixtio crassa & levis si eadem quoque firma esset, densissimum ac ductilissimum au-

rum æque facile produceretur ac ferrum vel sulphur, a quovis etiam chymico conflaretur. Experientia te medica, licet paradoxa, solida tamen, & constantius solito læta docebit, tenerrima adeo subiecta generosa evehi vere confortativa hacce methodo, apte applicata, ad insignem corporis ac sanitatis firmitatem & alacritatem, sola subinde optima ommissione diætæ & methodi quasi medicæ debilitantis, solidioresque adeo cibos & frigidiores optima esse stomachi & concoctionis confortativa, motum laboremque denique sufficientem, assiduum, firmare etiam corpus molle & viscera ipsius laxiora, humores porro magis semper tenues temperatosque intimius evadere, se & excretiones facilitari & in ordinem redigi justiore constantioreque. Confortativam hanc genuine methodum diæteticam, ad quam propria maxime indole ac ratione naturali duce inclinavi, distinctius indicatam æterne grata debeo mente

mente partim Illustri Tschirnhufio, partim Clarissimo D. Carl, practico inter Stahlianos integerrimo & sanissimo, præjudiciorum vulgarium medicorum numeroforum infectatori funditus perspicaci pariter ac germane ingenuo, & firmatam demum illam nervosissime, illustratamque medico celeberrimo Kæmpfio, Archiatro olim Moguntino & Hassio-Homburgico mire felicissimo, cujus lucubrationes quasdam eminentiori methodo confortativæ simplicius innixas, manuscriptas, ad commoda publica insignia possem aliquando fortasse juris facere publici.

§. CLXIX.

In præventionem tandem morborum dextra promptaque seu declinatione statim solida initiorum moliminumve morbiferorum, ac in difficilioribus, complicatis, pertinacioribus morbis methodus ea simplex naturalisque diæteticæ ac medicæ confortativa præ-

præstantissimam se singulariter præbet, maxime imprimis ad digestionem & chylicationem respiciens efficacia blandissima ac velut insensibiliter subtili reddendam integram, qua sic restaurata reliqua sponte cuncta succedunt eximie, ac ista sola constanter satis observata cura restituuntur sæpius ægri chronici longe ultra spem medici ipsius providi. Sic balsamica, amarican-
tia, roborantia prævalentibus digestivis temperantibusque salibus sicco modo varie mixta innumeros suavissima conservante vel protinus erigente efficacia prævertunt constanter morbos morborumque minaces impetus incessusque majores, sine omni vulgariter insuete necessaria purgatione, sudatione, sanguinis missione, naturalissime solummodo ad ordinarias functiones gratas confortatis se- & excretoriis vasis. Effugitur etiam hic commodo restitutionis virium ac sanitatis maximo jejuna illa nimium communis ratio assumendi me-
dica-

dicamenta, dum ex adverso remediis confortativis præmittitur, interponitur, adjungitur ordinario nutrimentum ut plurimum sufficiens & congruum, quæ copula jucunda chylum efficere valet protinus bene medicatum. Quod promptius adhuc, ubi convenit, procedere solet infusis potunculisque frigidis vel tepidis frequentiori parva dosi gratiori assumtis, mixturisve spirituosis satis plerumque temperatis, victui bono combinatis more optimo, & sine omni laxativo vel purgatorio aliove heroico debilitante paratis. Quo & collimant similiter sumtæ pilulæ amaræ mere confortativæ, per longum tempus commode continuatæ, durabilissimam, ubi fert temperamentum vel moderatio ejus accedit sufficiens, confortationem viscerum stabilientes firmantesque præ cæteris. Saponacea vero, sed, quod præprimis, quæso, notetur, perfecte saponacea, sunt summa omnium & perfectissima medicamenta. De nobi-

nobilissima tamen chymia medica saponaria
sive synthetica perfectiva, recentius ex-
cultata, utilia quædam elementa proferre
alia forte occasione satagam.

§. CLXX.

Alii fortasse loco temporique relinqui-
mus plura talia & specialiora attentione
haud indigna. Quicumque vero bonus vi-
dere desiderat methodum confortativam
universalem proxime & regulariter dire-
ctam ad praxin vere salutarem, fundatam
factis, ratione ubivis firmatam perspicue,
penetrante omnia regularum & cautionum
nobilissimarum luce distincta, naturæ ge-
nium modumque ingenue sistente, is qui-
dem adeat Illustris Medici Angli, Theophi-
li Lobbii, generalia medica principia &
cautiones, partibus tribus. Etenim inter
omnes, qui de praxi publice aliquid pro-
didere insignius, reperire mihi datum est
hucusque nullum, qui strictius, perfectius,
sim-

simplicius per omnia insistat veræ naturali
 methodo confortativæ, eamque aptius di-
 lucidet, confirmetque nervosius ratione &
 experientia iusta, quam ipse ille solidus,
 dexter, ingenuus practicorum inter moder-
 nos facile Coryphæus. Faxit Deus omni-
 potens, optimus, sapientissimus, ut mise-
 re afflictum genus humanum magis magis-
 que condiscat, mente sana in corpore sano
 potiri, frui, ac uti quam præstantissime ad
 salutem communem omnigenam, qua in-
 dies promota resplendeat ac magnificetur
 immensa gloria bonitatis sanctissimæ
 & constantissimæ in æter-
 num!

The first part of the book is devoted to a
 description of the various kinds of
 plants which are found in the
 country. The second part is devoted to
 a description of the various kinds of
 animals which are found in the
 country. The third part is devoted to
 a description of the various kinds of
 minerals which are found in the
 country. The fourth part is devoted to
 a description of the various kinds of
 rocks which are found in the
 country. The fifth part is devoted to
 a description of the various kinds of
 fossils which are found in the
 country. The sixth part is devoted to
 a description of the various kinds of
 plants which are found in the
 country. The seventh part is devoted to
 a description of the various kinds of
 animals which are found in the
 country. The eighth part is devoted to
 a description of the various kinds of
 minerals which are found in the
 country. The ninth part is devoted to
 a description of the various kinds of
 rocks which are found in the
 country. The tenth part is devoted to
 a description of the various kinds of
 fossils which are found in the
 country.

